

Vlada Crne Gore

Ministarstvo finansija

Podgorica, 24.11.2009

U p i t n i k

Informacija koju od Vlade Crne Gore zahtijeva Evropska komisija u cilju pripreme Mišljenja o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji

VI Finansijska tržišta

Odgovorno lice:	Igor Luksic
Rukovodilac grupe:	Milorad Katnic
Zamjenik rukovodioca grupe:	Ana Ivanovic
Sekretar grupe:	Nina Vukotic
Zamjenik sekretara grupe:	Jelena Vojinovic
Kontakt MEI:	Maja Radulovic
IT Podrška:	Vladan Pejovic

Sadržaj:

EKONOMSKI KRITERIJUMI	5
VI Finansijska tržišta	6
A. Opšte	6
B. Bankarski sektor	8
C. Tržište kapitala	35
D. Tržište novca	39
E. Nebankarske finansijske institucije	45
Table 1: Glavni ekonomski trendovi	53
Table 2: Javne finansije	54
Table 3: Opšti budžetski rashodi i prihodi (GFS 2001)	56
Table 4: BDP po kategoriji rashoda.....	59
Table 5: Platni bilans.....	61
Table 6: Eksterni i monetarni indikatori	63
Table 7: Indikatori tržišta rada	65

EKONOMSKI KRITERIJUMI

VI Finansijska tržišta

A. Opšte

30. Molimo vas da navedete kako se određuju kamatne stope? Postoje li neke stope koje se administrativno određuju? Ako postoje, koje? Ako postoje, molimo vas da navedete dinamiku njihove potpune deregulacije?

Kamatne stope banke određuju se na tržišnoj osnovi, a u skladu sa njihovim poslovnim i kamatnim politikama. Ne postoje stope koje se administrativno određuju.

31. Postoje li kvantitativne gornje granice za kreiranje kredita? Koji su raspoloživi instrumenti kojima se sprečava da suviše brz kreditni rast i moguća nestabilnost deviznog kursa ugrozi kvalitet portfolija povjerilaca?

Centralna banka u okviru ostvarivanja svoje regulatorne funkcije može u podzakonskim aktima propisati ograničenje kreditnog rasta. Takođe, Centralna banka ima ovlaštenje da, u okviru supervizorskih mjera, utiče na suzbijanje kreditnog rasta pojedinačnih banaka. Članom 116 Zakona o bankama propisano je da Centralna banka može, ukoliko utvrdi da banka na adekvatan način ne upravlja rizicima kojima je izložena u svom poslovanju ili je postupila suprotno propisima, između ostalog, zabraniti ili ograničiti banci porast aktive, što prvenstveno podrazumjeva privremeno ograničenje ili suspenziju kreditnih aktivnosti banke.

Centralna banka je krajem 2007 godine donijela Odluku o dopuni Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i poslovanju sa licima povezanim sa bankom kojom je bio imitiran kreditni rast banaka u 2008. godini. U 2009. godini ne postoje administrativna ograničenja kreditnom rastu.

S obzirom da je euro zvanično sredstvo plaćanja u Crnoj Gori, to je devizni rizik i njegov uticaj na bankarski sistem sveden na minimum.

32. Dajte ocjenu pristupa države i privatnog sektora međunarodnim finansijskim tržištima? Pod kojim finansijskim uslovima? Molimo vas da navedete primjere.

Privatno i javno zaduživanje Crne Gore u proteklom periodu bilo je ograničenog obima zbog niza političkih i ekonomskih razloga (ekonomske sankcije, rat u okruženju itd). Od ukidanja sankcija i nakon toga učlanjenja Crne Gore u međunarodne finansijske institucije, MFI su bile glavni izvor zaduživanja države, kao i državni zapisi čiji su kupci bili uglavnom banke reyedenti. Uslijed pojave značajnijeg budžetskog deficita ove godine Crna Gora je izašla na međunarodno tržište kapitala i potpisala dva bilateralna sporazuma sa Credit Swiss i Erste bankom u ukupnom iznosu od 120 mil. eura, krediti su odobreni na pet godina sa maržom od 6% iznad EURIBORa. Za sledeću godinu predviđamo izdavanje prve euro obveznice Crne Gore.

Što se tiče zaduživanja privatnog sektora dominantno je zaduživanje banaka kod majki banaka, a kompanija preko interkompanijskog duga. Izvan ovog okvira zaduživanje je bilo ograničeno.

33. Ukoliko je to relevantno, kakva su pravna rješenja na osnovu kojih Centralna banka može da daje kredite privatnom sektoru? Ako je tako, koliko su takvi krediti značajni u praksi? Predviđaju li nadležna tijela promjene nekog od tih rješenja?

Odredbama člana 3. Zakona o CBCG propisano je da Centralna banka Crne Gore ne može vršiti emisiju novca i da ne može davati kredite Vladi Crne Gore, ni drugim pravnim i fizičkim licima.

Izuzetak je jedino davanje kredita bankama iz sopstvenih sredstava Centralne banke Crne Gore u cilju održavanja likvidnosti banaka najduže za period od jednog poslovnog dana (24sata), pod uslovima propisanim članom 30. Zakona o CBCG, i to: intra-dnevni kredit i noćni kredit.

Saglasno navedenim zakonskim odredbama, Centralna banka Crne Gore može, iz oblasti "privatnog sektora", kredite davati samo bankama, pod utvrđenim uslovima.

Radi zaštite bankarskog sektora od posljedica svjetske finansijske krize i očuvanja njegove sigurnosti i stabilnosti, u oktobru 2008. godine donijet je Zakon o mjerama za zaštitu bankarskog sistema (Sl. list CG, br. 64/08), kojim su utvrđene mjere za očuvanje likvidnosti i solventnosti banaka koje su osnovane i posluju u Crnoj Gori. Odredbama člana 9. ovog zakona propisano je da Centralna banka može bankama davati kratkoročne pozajmice do 30 dana, za što može koristiti najviše do 50% vrijednosti svog kapitala. Primjena ovog zakona je vremenski ograničena do 31. decembra 2009. godine. Do sada u praksi nije bilo odobravanja kredita po ovom osnovu.

34. Koja su glavna obilježja sistema međubankarskog obračuna i poravnanja? Kakvo je bilo iskustvo sa tim sistemima? Da li se predviđaju neke promjene u platnom sistemu?

Osnovnu infrastrukturu za izvršavanje međubankarskih transfera sredstava u Crnoj Gori predstavljaju DNS i RTGS platni sistemi čiji je vlasnik i operater Centralna Banka Crne Gore. Sistemi su u produkciji od 2005. godine.

DNS sistem predstavlja tipičan klirinški platni sistem sa multilateralnim neto poravnanjem koji se koristi za izvršavanje transfera malih vrijednosti, po neto principu u odloženom vremenu. Poravnanje plaćanja koja se izvršavaju u ovom sistemu vrši se tri puta dnevno u RTGS platnom sistemu.

RTGS sistem koristi se prevashodno za izvršavanje transfera velikih vrijednosti. Plaćanja se izvršavaju pojedinačno, po bruto principu u realnom vremenu. Platni nalog upućen u RTGS sistem je konačan i neopoziv od momenta njegovog prihvatanja u sistem radi poravnanja. Nalog je prihvaćen u RTGS sistem radi poravnanja kada je sistem potvrdio njegovu validnost i utvrdio postojanje pokrića na računu za poravnanje.

Preko tzv. "Cash Pool" računa za novčano saldiranje sekundarnih berzanskih transakcija koji je otvoren u RTGS sistemu Centralna depozitarna agencija (CDA) vrši saldiranje plaćanja proisteklih iz trgovine hartijama na crnogorskim berzama.

Platni nalozi se u RTGS i DNS sisteme šalju u elektronskoj formi u skladu sa SWIFT formatom platnih poruka. Sve banke koriste SWIFT bankarski identifikacioni kod. Računi koji se koriste za izvršavanje transfera su strukturirani prema IBAN standardu.

Učesnici u RTGS platnom sistemu mogu biti pravna lica čiji se računi, shodno zakonu, otvaraju i vode kod Centralne banke Crne Gore. Učesnici u RTGS sistemu, u skladu sa propisom Centralne banke, mogu biti i druga pravna lica.

Zakonskom regulativom je predviđeno postojanje i privatnih platnih sistema za koje Centralna banka Crne Gore izdaje dozvolu za rad i vrši kontrolu njihovog rada.

Kada je riječ o instrumentima plaćanja, u platnom prometu u zemlji koriste se kreditni nalog, debitni nalog, platne kartice i elektronske bankarske platne aplikacije.

- **Kakvo je bilo iskustvo sa tim sistemima?**

Dosadašnje iskustvo u radu pomenutih sistema (kao i platnog prometa u zemlji, u širem kontekstu) može se ocijeniti kao pozitivno. Sistemi su se pokazali robusnim i stabilnim u radu (prosječna raspoloživost u periodu od 2005. do 2008. godine iznosi 99,83%) i svojim funkcionisanjem nisu generisali rizike koji su karakteristični za funkcionisanje platnih i obračunskih sistema.

- **Da li se predviđaju neke promjene u platnom sistemu?**

Što se tiče promjena u platnom sistemu one će se, narednih godina, kretati u dva smjera:

1. Harmonizacija sa regulativom Evropske Unije kao i Evropskog sistema centralnih banaka (ESCB) a posebno:

- Implementacija Direktive o platnim uslugama, 2007/64/EC;
- Implementacija Direktive o institucijama elektronskog novca, 2000/46/EC odnosno nove direktive koja treba da zamijeni postojeću;
- Direktive o finalnosti poravnanja u platnim i sistemima obračuna hartija od vrijednosti, 98/26/EC;
- Propis 2560/2001

2. Harmonizacija sa najboljim principima, standardima i praksom, a posebno:

- Principima za sistemski važne platne sisteme (SIPS);
- TARGET2 smjernicama, ECB/2007/2;
- SEPA pravilnicima i okvirima;
- Uvođenje šeme direktnog zaduženja;
- Principima i praksom nadzora platnih sistema;
- Unapređenja plana poslovnog kontinuiteta za platne sisteme;

B. Bankarski sektor

35. Molimo vas da predstavite značaj bankarskog sektora u okviru ekonomije (npr. u poređenju sa BDP, itd) u proteklih nekoliko godina.

Bankarski sistem je u prethodnim godinama bio značajni pokretač privrednog rasta Crne Gore, s obzirom na to da je postojeći nivo ekonomskog razvoja zahtijevao značajne bankarske kredite. U izvještajima mnogih institucija (MMF, Svjetska banka, Evropska komisija) bankarski sektor je istaknut kao značajan faktor rasta. U prilog tome govori naredna tabela, koja prikazuje učešće najvažnijih finansijskih agregata u BDP-u.

Kraj godine, %

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Aktiva/BDP	23.2	26.6	38.3	66.6	106.0	99.1
Kredit/BDP	13.3	16.9	20.7	39.4	80.0	83.8
Depoziti/BDP	14.0	16.4	26.9	50.1	74.5	59.6

36. Koliko banaka i drugih kreditnih institucija posluje u vašoj zemlji (ako je moguće, navedite ih prema vrsti kreditne institucije - banke, štedionice, hipotekarne kreditne institucije, itd)? Molimo vas da navedete sljedeće informacije:

U tabeli je prikazan broj banaka (bez mikrokreditnih finansijskih institucija) u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine.

Banke	2003	2004	2005	2006	2007	2008	IQ2009	II Q 2009
Ukupan broj	10	10	10	10	11	11	11	11
Domaće	8	8	7	5	6	6	5	5
<i>Strane, iz država iz EU</i>	1	1	2	4	4	4	5	5
<i>podružnice</i>								
<i>filijale</i>								
Strane, iz država izvan EU	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>podružnice</i>								
<i>filijale</i>								

Napomena: Klasifikacija banaka na domaće i strane izvršena je u smislu člana 4b Zakona o privrednim društvima. Strane banke su one banke koje imaju subisidirajno lice u Crnoj Gori.

U tabeli je prikazan broj mikrokreditnih finansijskih institucija u periodu 2004 – II kvartal 2009.godine.

Mikro finansijske institucije	2004	2005	2006	2007	2008	IQ2009	II Q 2009
Ukupan broj	2	2	4	5	5	5	5
Domaće		1	3	4	4	5	5
<i>MFI u vlasništvu stranih</i>							
<i>Medjunarodnih organizacija</i>	2	1	1	1	1		

Napomena: Mikrokreditne finansijske institucije su počele sa radom u 2004.g. i razlikuju se u odnosu na kreditne institucije jer se ne bave primanjem depozita. Nije bilo moguće izvršiti njihovu klasifikaciju na zahtijevani način iz razloga što donirani kapital potiče od različitih međunarodnih finansijskih organizacija.

a) Ukupan broj;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

b) Domaće;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

c) Strane, iz država Zajednice, od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

i) podružnice i

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

ii) filijale

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

d) Strane, iz država izvan Zajednice, od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

i) podružnice i

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

ii) filijale

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 36 ovog poglavlja (B06010).

- Promjene u podacima pod (a) do (d) od 2003. godine.

37. Aktiva bankarskog sistema (ako je moguće, navedite prema vrsti kreditne institucije - banke, štedionice, hipotekarne kreditne institucije, drugo):

U tabeli je prikazana ukupna aktiva banaka (bez mikrokreditnih finansijskih institucija) u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine, u mil.€

VI Finansijska tržišta

Banke	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Ukupna aktiva bankarskog sektora	349,761	444,373	695,755	1,431,414	2,975,432	3,309,664	3,159,964	3,139,106
Aktiva u vlasništvu domaćih banaka (u mil. Eur-a)	302,353	357,498	502,279	391,154	878,148	925,374	695,060	666,840
udio u ukupnoj aktivu	86.45	80.45	72.19	27.33	29.51	27.96	22.00	21.24
Aktiva u vlasništvu stranih banaka iz država EU (u mil. Eur-a)	36,045	68,890	165,803	994,283	2,020,037	2,307,326	2,391,648	2,400,490
podružnice	36,045	68,890	165,803	994,283	2,020,037	2,307,326	2,391,648	2,400,490
udio u ukupnoj aktivu	10.31	15.50	23.83	69.46	67.89	69.71	75.69	76.47
filijale	-	-	-	-	-	-	-	-
Aktiva u vlasništvu stranih banaka izvan država EU (u mil. Eur-a)	11,363	17,985	27,673	45,977	77,247	76,964	73,256	71,776
podružnice	11,363	17,985	27,673	45,977	77,247	76,964	73,256	71,776
udio u ukupnoj aktivu	3.25	4.05	3.98	3.21	2.60	2.33	2.32	2.29
filijale	-	-	-	-	-	-	-	-

U tabeli je prikazana ukupna aktiva mikrokreditnih finansijskih institucija u periodu 2004 – II kvartal 2009.godine, u mil.€

Mikro finansijske institucije	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Ukupna aktiva MFI	13,990	18,611	33,813	54,446	79,124	76,234	77,667
Aktiva u vlasništvu domaćih MFI (u mil. Eur-a)		12,612	24,749	41,689	60,889	76,234	77,667
udio u ukupnoj aktivu	0.00	67.77	73.19	76.57	76.95	100.00	100.00
Aktiva u vlasništvu stranih Medjunarodnih organizacija	13,990	5,999	9,064	12,757	18,235		
udio u ukupnoj aktivu	100.00	32.23	26.81	23.43	23.05		

a) Ukupna aktiva bankarskog sistema;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

b) Aktiva u vlastištvu domaćih kreditnih institucija (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

c) Aktiva u vlasništvu stranih kreditnih institucija, iz država Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti), od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

i) Prema podružnicama stranih kreditnih institucija, iz država Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

ii) Prema filijalama stranih kreditnih institucija, iz država Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti).

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

d) Ukupna aktiva u vlasništvu stranih kreditnih institucija, iz država izvan Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti), od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

i) Prema podružnicama stranih kreditnih institucija, iz država izvan Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

ii) Po filijalama stranih kreditnih institucija, iz država izvan Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti).

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 37 ovog poglavlja (B06020).

- Promjene u podacima pod (a) do (d) od 2003. godine.

38. Ukupni depoziti (ako je moguće, prema vrsti kreditne institucije – banke, štedionice, hipotekarne kreditne institucije, itd....):

U tabeli su prikazani ukupni depoziti banaka u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine, u mil.€-a

Banke	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Ukupni depoziti bankarskog sektora	211,004	273,195	487,918	1,075,766	2,091,074	1,990,590	1,761,199	1,757,092
Depoziti kod banaka u vlasništvu domaćih banaka (u mil. Eur-a)	194,325	234,648	375,869	302,208	710,770	655,357	520,947	503,039
<i>udio u ukupnim depozitima</i>	92.10	85.89	77.04	28.09	33.99	32.92	29.58	28.63
Depoziti kod banaka u vlasništvu stranih banaka iz država EU (u mil. Eur-a)	10,725	27,796	92,052	736,424	1,324,069	1,298,961	1,205,508	1,220,167
<i>podružnice</i>								
<i>udio u ukupnim depozitima</i>	5.08	10.17	18.87	68.46	63.32	65.26	68.45	69.44
<i>filijale</i>								
Depoziti kod banaka u vlasništvu stranih banaka izvan država EU (u mil. Eur-a)	5,954	10,751	19,997	37,134	56,235	36,272	34,744	33,886
<i>podružnice</i>								
<i>udio u ukupnim depozitima</i>	2.82	3.94	4.10	3.45	2.69	1.82	1.97	1.93
<i>filijale</i>								

a) Ukupni depoziti;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

b) Depoziti kod domaćih kreditnih institucija (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

c) Depoziti kod stranih kreditnih institucija, iz država Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti), od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

i) Prema podružnicama tih kreditnih institucija (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

ii) Prema filijalama tih kreditnih institucija (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

d) Ukupni depoziti kod stranih kreditnih institucija, iz država izvan Zajednice (obim i udio u ukupnoj vrijednosti), od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

i) Prema podružnicama tih kreditnih institucija (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

ii) Prema filijalama tih kreditnih institucija (obim i udio u ukupnoj vrijednosti);

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 38 ovog poglavlja (B06030).

- Promjene u podacima pod (a) do (d) od 2003. godine.

39. Tržišna koncentracija (i kao udio u ukupnoj aktivni, i u kreditima, i u ukupnim depozitima kod najvećih institucija), uz navođenje da li su:

U tabeli je prikazana tržišna koncentracija svih banaka u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine

	Banke	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Koncentracija aktive	Udio aktive domaćih banaka u ukupnoj aktivni	86.45	80.45	72.19	27.33	29.51	27.96	22.00	21.24
	Udio aktive banaka u vlasništvu stranih banaka iz EU u ukupnoj aktivni	10.31	15.50	23.83	69.46	67.89	69.71	75.69	76.47
	Udio aktive banaka u vlasništvu stranih banaka izvan EU u ukupnoj aktivni	3.25	4.05	3.98	3.21	2.60	2.33	2.32	2.29
Koncentracija depozita	Udio depozita domaćih banaka u ukupnim depozitima	92.10	85.89	77.04	28.09	33.99	32.92	29.58	28.63
	Udio depozita banaka u vlasništvu stranih banaka iz EU u ukupnim depozitima	5.08	10.17	18.87	68.46	63.32	65.26	68.45	69.44
	Udio depozita banaka u vlasništvu stranih banaka izvan EU u ukupnim depozitima	2.82	3.94	4.10	3.45	2.69	1.82	1.97	1.93
Ukupno	Udio kredita domaćih banaka u ukupnim kreditima	91.62	91.62	72.49	24.15	29.64	27.52	22.37	21.21

Napomena: MFI nisu obuhvaćene tabelarnim pregledom tržišne koncentracije iz razloga što je njihovo učešće u aktivni i kreditima bankarskog sektora zanemarljivo.

U tabeli je prikazana tržišna koncentracija domaćih banaka u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine.

Tržišna učešća kod domaćih banaka		2003	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Udio aktive domaćih banaka u ukupnoj aktivni	1 banka	26.71	30.8	42.61	9.72	15.75	14.79	14.04	12.55
	3 banke	59.16	53.79	86.06	22.97	26.32	24.65	20.89	20.18
	5 banke	75	68.95	96.38	27.32	29.3	27.54	21.99	21.24
Udio kredita domaćih banaka u ukupnim kreditima	1 banka	25.64	31.2	42.6	7.83	18.21	16.57	15.62	14.49
	3 banke	60.73	50.78	58.14	20.64	26.73	24.82	21.77	20.67
	5 banke	76.52	65.39	67.97	24.15	29.64	27.34	22.37	21.21
Udio depozita domaćih banaka u ukupnim depozitima	1 banka	33.21	37.32	50.37	10.1	20.22	19.63	20.28	18.19
	3 banke	66.65	61.85	63.84	24.27	31.86	30.27	28.95	28.09
	5 banke	84.92	79.5	74.1	28.09	33.93	32.64	29.58	28.63

U tabeli je prikazana tržišna koncentracija stranih banaka u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine.

Tržišna učešća kod stranih banaka		2003	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Udio aktive stranih banaka u ukupnoj aktivni	1 banka	10.31	15.5	12.37	38.26	34.48	34.27	32.89	32.44
	3 banke	-	-	27.8	63.37	61.92	62.99	66.05	63.94
	5 banke			-	72.67	70.48	65.99	78.68	76.47
Udio kredita stranih banaka u ukupnim kreditima	1 banka	5.82	17.56	9.04	38.08	32.31	33.7	32.6	32.06
	3 banke	-	-	27.5	67.16	62.67	64.06	64.08	64.87
	5 banke			-	75.85	70.36	72.48	75.43	76.65
Udio depozita stranih banaka u ukupnim depozitima	1 banka	5.08	10.17	10.92	42.65	39.76	41.49	36.83	36.2
	3 banke	-	-	22.96	65.22	57.66	60.93	58.02	58.8
	5 banke			-	71.91	66.01	67.07	68.45	69.44

a) Domaće;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 39 ovog poglavlja (B06040).

b) Strane, iz država Zajednice;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 39 ovog poglavlja (B06040).

c) Strane, iz država izvan Zajednice.

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 39 ovog poglavlja (B06040).

- Promjene u podacima pod (a) do (c) od 2003. godine.

40. Značaj javnog sektora u bankarstvu:

a) Broj banaka u vlasništvu javnih institucija i iznos njihove aktive i depozita;

Pod pojmom javne institucije podrazumijevaju se: Vlada Crne Gore, Vladine agencije, fondovi, opštine i privredna društva u većinskom državnom vlasništvu. U Crnoj Gori trenutno nema niti jedne banke koja je u većinskom vlasništvu javnih institucija. Javne institucije su vlasnici kapitala kod pet banaka u sistemu u iznosu od 7,3 mil.€, što čini svega 2,68% ukupnog kapitala na agregatnom nivou.

b) Dinamika, ciljevi i opseg predviđene privatizacije;

Preostali kapital u vlasništvu javnih institucija biće privatizovan u skladu sa odlukama Vlade Crne Gore.

c) Imaju li državne banke koristi od posebnog tretmana? c) Da li banke kojima rukovode zvaničnici države ili političkih partija imaju koristi od posebnog tretmana i na koji način? Da li javno komunalno preduzeće/privredna društva imaju račune kod poslovnih banaka?

Banke u kojima država (javne institucije) ima manjinsko učešće u kapitalu nemaju poseban tretman, niti uživaju posebne koristi. U Crnoj Gori ne postoje banke kojima rukovode zvaničnici države ili političkih partija.

Sva javna preduzeća, odnosno privredna društva imaju račune kod poslovnih banaka i posluju preko njih.

d) Postoji li politika za njihovu rekapitalizaciju?

Strateško opredjeljenje države jeste privatizacija preostalog državnog kapitala.

e) Navedite postotak bankarskog kapitala koji javni subjekti drže na banci, prema pojedinačnim bankama.

U tabeli je prikazano učešće države u strukturi kapitala pet banaka (%) na 30.06.2009.godine

Naziv banke	% državnok kapitala
Prva banka osnovana 1901 g.	18,46
Podgorička banka SCG	
NLB Montenegro banka	0,47
Hipotekarna banka	2,80
Invest banka Montenegro	5,34

f) Da li vlada razmatra ili učestvuje u vraćanju neke banke u državno vlasništvo? Ako je tako, molimo vas da objasnite ciljeve i opseg takvog djelovanja.

Vlada Crne Gora ne razmatra i ne učestvuje u vraćanju neke banke u državno vlasništvo.

41. Molimo vas da opišete trenutnu situaciju u pogledu pristupa privatnih privrednih društava bankovnim kreditima i trend u poređenju sa prethodnim godinama. U kojoj su mjeri pitanja vezana za registraciju imovine i sprovođenje stečaja ugrozila pristup kreditima?

Registracija imovine nije prepoznata kao faktor koji bi imao značajnijeg uticaja na eventualne smetnje u pristupu kreditima. Naime, poslednjih nekoliko godina u pravnom sistemu je u cilju regulacije pitanja registra nekretnina, kao i registra zaloga usvojeno nekoliko zakona od značaja za ovu oblast. Prije svega, donesen je Zakon o svojinsko pravnim odnosima, koji reguliše pitanja hipoteke na nepokretnostima, kao i Zakon o zalozi kao sredstvu obezbjeđenja potraživanja, koji je uredio i registar zaloga na pokretnim stvarima. Takođe, Zakonom o državnom premjeru i katastru nepokretnosti uredjen je sistem evidencije i registracije nepokretne imovine. U tom smislu registracija imovine zajmoprimaca ne predstavlja pravni rizik za banke, niti sa tog aspekta ugrožava pristup kreditima.

Takođe, sprovođenje stečaja nije od bitnog značaja za pristup kreditima. Postupci stečaja ili likvidacija u bankarskom sistemu (tokom 2002. i 2003. godine) nijesu uticali na pristup kreditima, naprotiv, doprinijeli su stabilizaciji i sigurnosti sistema u cjelini. Stečajevi u privredi su uredjeni Zakonom o insolventnosti privrednih društava, pri čemu ti postupci nemaju korelaciju koja bi imala uticaja na pristup kreditima. Otvaranjem postupka stečaja nad privrednim društvom prestaje mogućnost njegovog zaduživanja kod banaka, te time i eventualni rizici po bankarski sistem. Privatna privredna društva učestvuju sa 21,85 % u ukupnim kreditima na kraju II kvartala 2009.godine.

U tabeli je prikazano kretanje kredita odobrenih privatnim privrednim društvima u periodu

2003 – jun 2009.godine

Godina	iznos (u mil.€)	% učešća u ukupnim kreditima	stopa rasta %
2003	112,708	1.59	
2004	166,052	2.35	47.33
2005	212,523	3.01	27.99
2006	451,398	6.39	112.40
2007	1,360,343	19.24	201.36
2008	1,655,677	23.42	21.71
I Q 2009	1,565,650	22.15	-5.44
II Q 2009	1,544,480	21.85	-1.35
UKUPNO	7,068,831	100.00	

Kreditni odobreni privatnim privrednim društvima u periodu 2003-2008. godine ostvaruju kontinuirani rast učešća u ukupno odobrenim kreditima u bankarskom sistemu, kao i u apsolutnom iznosu, a njihov najveći rast korespondira sa ekspanzivnim kreditnim rastom u 2006. i 2007. godini. U 2009.godini učešće ovih kredita u ukupnim kreditima je neznatno smanjeno, kako iz razloga njihove otplate, tako i iz razloga gotovo potpunog obustavljanja kreditne aktivnosti banaka od početka IV kvartala 2008. godine usled negativnih dešavanja na globalnom finansijskom tržištu.

Trenutni pristup privatnih privrednih društava bankarskim kreditima, zbog opšteg pogoršanja situacije u realnom sektoru, mogao bi biti otežan zbog mogućeg i očekivanog pogoršanja ključnih performansi ovih preduzeća (profitabilnost, ekonomičnost, kapitalizovanost i sl.), a što banke cijene prilikom odobravanja novih kredita. Takođe, ove performanse će determinisati i uslove pod kojima će banke izvršiti reprogram dospjelih a neizmirenih kreditnih obaveza ovih kompanija.

Na drugoj strani, pri kraju su aktivnosti na zaključivanju ugovora za kreditiranje razvojnih projekata malih i srednjih preduzeća između banaka i međunarodnih finansijskih institucija (EIB, EBRD, KFW) uz obezbjeđenje državne garancije, a u iznosu od oko 200 mil.€, što predstavlja pozitivan signal za oživljavanje kreditne aktivnosti, ne samo ovih subjekata, već i na nivou sistema u cjelini.

42. Molimo procijenite stepen konkurencije u bankarskom sistemu (konkurenciju cijena, novih proizvoda, promjena u udjelu na tržištu i drugih pokazatelja). Postoje li neke konkretne bojazni u pogledu udjela najvećih banaka na tržištu?

VI Finansijska tržišta

Koncentracija tržišnog učešća banaka bila je izražena u posmatranom periodu. Nivo koncentracije u bankarskom sistemu, mjereno Hiršman-Herfindalovim indeksom (HH indeks) prema aktivima (1.842), depozitima (2125) i kreditima (1877) bilježi pad.

T- 1 Hiršman-Herfindalov indeks u periodu 2004- jun 2009.godine

<i>HH Indeks</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>Mart 2008</i>	<i>Jun-08</i>	<i>Sep-08</i>	<i>2008</i>	<i>Mart 2009</i>	<i>Jun-09</i>
<i>prema aktivima</i>	<i>1,531</i>	<i>1,641</i>	<i>2,296</i>	<i>2,042</i>	<i>1,918</i>	<i>1,879</i>	<i>1,916</i>	<i>1,929</i>	<i>1,911</i>	<i>1,848</i>	<i>1,824</i>
<i>prema depozitima</i>	<i>1,892</i>	<i>1,991</i>	<i>2,898</i>	<i>2,350</i>	<i>2,298</i>	<i>2,309</i>	<i>2,330</i>	<i>2,407</i>	<i>2,465</i>	<i>2,199</i>	<i>2,125</i>
<i>prema kreditima</i>	<i>1,526</i>	<i>1,699</i>	<i>2,336</i>	<i>2,126</i>	<i>1,917</i>	<i>1,914</i>	<i>1,905</i>	<i>1,935</i>	<i>1,959</i>	<i>1,900</i>	<i>1,877</i>

Ratio koncentracije prema aktivima se nije značajnije promijenio u odnosu na 2008. godinu. Ista konstatacija se odnosi i na ratio koncentracije prema kapitalu. Što se tiče koeficijenta koncentracije prema depozitima evidentno je smanjenje koncentracije kod jedne banke i povećanje kod tri banke u sistemu.

T-2 Koeficijent koncentracije (CR)

Koeficijent koncentracije	prema aktivima			prema kapitalu			prema depozitima		
	1 banka	3 banke	5 banaka	1 banka	3 banke	5 banaka	1 banka	3 banke	5 banaka
2004	0,31	0,60	0,77	0,18	0,47	0,65	0,37	0,62	0,82
2005	0,43	0,66	0,81	0,21	0,51	0,69	0,50	0,69	0,85
2006	0,38	0,64	0,80	0,20	0,50	0,70	0,43	0,68	0,83
2007	0,34	0,64	0,84	0,17	0,37	0,60	0,40	0,73	0,85
mart 2008	0,33	0,64	0,84	0,15	0,40	0,61	0,40	0,74	0,86
Jun-08	0,34	0,65	0,84	0,21	0,44	0,64	0,40	0,75	0,87
Sep-08	0,34	0,65	0,85	0,21	0,44	0,64	0,41	0,76	0,87
Dec-08	0,34	0,64	0,85	0,20	0,41	0,60	0,42	0,64	0,85
mart 2009	0,33	0,63	0,84	0,19	0,40	0,59	0,37	0,60	0,83
Jun-09	0,32	0,64	0,84	0,16	0,43	0,62	0,36	0,73	0,86

Imajući u vidu da je Crna Gora malo tržište, postojeći nivo koncentracije je prihvatljiv. Osim toga, relativno visoki pokazatelji koncentracije bankarskog sistema Crne Gore ne mogu se nužno tumačiti kao pokazatelji nerazvijene konkurencije među bankama, jer kvantitativni pokazatelji (u ovom slučaju HH indeks i koeficijent koncentracije) nikad ne mogu biti savršeni, tako da koncentracija mjerena ovim pokazateljima nije pravolinijski korelisana sa stepenom konkurencije.

Kada je u pitanju konkurencija proizvoda može se konstatovati da većina banaka nudi iste usluge uz manje «varijacije». Odredjivanje cijena usluga se vrši u skladu sa poslovnom politikom banke, a višegodišnji trend opadanja kamatnih stopa (prekinut Globalnom finansijskom krizom) govori o tome da je bila prisutna cijenovna konkurencija.

43. Koji je prosječni raspon kamatnih stopa (stope za kredite/depozite i u domaćoj i u stranoj valuti) u bankarstvu tokom posljednjih godina? Molimo vas da dostavite podatke o profitabilnosti banaka tokom posljednjih nekoliko godina i da komentarišete kretanja u tom pogledu.

Regulatorni kreditni biro CBCG raspolaže sa podacima o prosječnim ponderisanim aktivnim nominalnim i efektivnim kamatnim stopama za period od 30. septembra 2005 do 30 juna 2009 godine i to:

* od septembra 2005 do avgusta 2007 - Izvještaji Regulatornom kreditnom birou obuhvataju potraživanja banaka odobrena od i preko 3.000 EUR-a. Prosječne ponderisane nominalne (PPNKS) i efektivne (PPEKS) kamatne stope na stanje duga kredita u sistemu banaka su se u posmatranom periodu kretale u rasponu:

<i>Period</i>	<i>PPNKS</i>	<i>PPEKS</i>
sept 05 - dec 05	od 10.78% do 11.24%	od 12.12% do 12.57%
jan 06 - dec 06	od 9.06% do 10.89%	od 9.94% do 12.04%
jan 07 - avg 07	od 8.22% do 8.95%	od 9.03% do 9.84%

* od septembra 2007 - Izvjestaji Regulatornom kreditnom birou obuhvataju potraživanja banaka i ispod 3.000 EUR-a. Prosječne ponderisane nominalne (PPNKS) i efektivne (PPEKS) kamatne stope na stanje duga kredita u sistemu banaka su se u posmatranom periodu kretale u rasponu:

<i>Period</i>	<i>PPNKS</i>	<i>PPEKS</i>
sept 07 - dec 07	od 8.51% do 8.67%	od 9.28% do 9.40%
jan 08 - dec 08	od 8.35% do 8.81%	od 9.15% do 9.40%
jan 09 - jun 09	od 8.48% do 8.76%	od 9.16% do 9.38%

Podaci o prosječnim ponderisanim pasivnim kamatnim stopama na depozite banaka su raspoloživi od 30.09.2007. godine:

30.09.07	31.10.07	30.11.07	31.12.07	31.01.08	29.02.08	31.03.08	30.04.08	31.05.08
3.64	3.72	3.74	3.48	3.41	3.55	3.65	3.74	3.71
30.06.08	31.07.08	31.08.08	30.09.08	31.10.08	30.11.08	31.12.08	31.01.09	28.02.09
3.73	3.92	3.86	3.97	4.15	4.28	4.11	4.27	4.14
31.03.09	30.04.09	31.05.09	30.06.09					
3.86	3.86	3.75	3.80					

Profitabilnost bankarskog sektora je, nakon uzlazne putanje u periodu 2005 – 2007. godine, narušena u 2008. godini usled velikih gubitaka koje su iskazale tri banke u sistemu. Na

profitabilnost banaka uticali su kako subjektivni, tako i objektivni faktori. Subjektivne slabosti kod pojedinih banaka odnose se prvenstveno na loše upravljanje kreditnim rizikom što je imalo za posledicu visok nivo dodatno utvrđenih rezervacija od strane, kao i na visok nivo opštih troškova poslovanja. Objektivni faktori odnose se na negativan uticaj globalne finansijske krize, prudenciono ograničenje kreditnog rasta u 2008. godini i otežani pristup banaka eksternim izvorima finansiranja pod uticajem negativnih dešavanja na globalnom finansijskom tržištu. Trend negativnog poslovanja banaka nastavlja se i u 2009. godini.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	IQ 2009	IIQ 2009
Finansijski rezultat	5,336	-1,116	4,183	9,009	13,907	-19,687	-12,388	-25,930

Negativan finansijski rezultat posledično je doveo do negativnih pokazatelja povraćaj na prosječnu aktivu (ROA) i povraćaj na prosječni kapital (ROE) na agregatnom nivou. Nivo i trend ovih pokazatelja dat je u sledećem grafikonu.

Koeficijenti	2004	2005	2006	2007	2008	Q12009	Q22009
ROA	-0.29	0.81	1.07	0.72	-0.62	-1.52	-1.61
ROE	-1.24	4.16	6.82	6.17	-6.90	-17.83	-18.92

44. Koje je prosječno dospeljeće bankovnih kredita privatnom sektoru tokom proteklih nekoliko godina? Koji je udio kredita sa dospeljećem do jedne godine?

Prosječno dospeljeće kredita odobrenih privatnom sektoru na dan 30.06.2009.godine je iznosilo 54 mjeseca.

U tabeli je prikazano učešće kratkoročnih (do jedne godine) i dugoročnih kredita (preko jedne godine) odobrenih privatnom sektoru u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine.

Kreditni privatnom sektoru * (u mil.€)								
Banke	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Kratkoročni krediti privatnom sektoru	116.223	142.513	139.376	231.935	635.171	737.578	655.958	658.108
<i>Ukupni kratkoročni krediti</i>	147.569	170.260	184.944	270.772	658.354	776.289	695.185	703.401
Dugoročni krediti privatnom sektoru	48.359	102.222	178.847	539.303	1.544.832	1.992.182	1.953.730	1.892.047
<i>Ukupni dugoročni krediti</i>	53.057	111.222	190.998	576.392	1.587.329	2.021.244	1.986.970	1.930.416
<i>Ukupni krediti</i>	200.626	281.482	375.941	847.164	2.245.683	2.797.535	2.682.155	2.633.817
Udio krat.kred priv.u ukupnim kreditima	57,93	50,63	37,07	27,38	28,28	26,37	24,46	24,99
Udio dug.kre priv. u ukupnim kreditima	24,10	36,32	47,57	63,66	68,79	71,21	72,84	71,84
Udio krat.kred priv. u ukupnim kratkoročnim kreditima	0,79	0,84	0,75	0,86	0,96	0,95	0,94	0,94
Udio dug. kred priv. u ukupnim dugoročnim kreditima	91,15	91,91	93,64	93,57	97,32	98,56	98,33	98,01

Napomena: Privatni sektor obuhvata: privatna društva u privatnom vlasništvu, banke, preduzetnike, finansijske institucije, neprofitne organizacije i stanovništvo

45. Molimo vas da navedete podatke o depozitima i kreditima denominiranim u stranoj valuti i indeksiranim u stranoj valuti.

S obzirom da Crna Gora koristi euro kao nacionalnu valutu u tabeli su prikazani depoziti i krediti denominirani u ostalim valutama.

Tabela: Krediti i depoziti u stranoj valuti koja nije euro 000 Eur

	2005	2006	2007	2008
Krediti u stranoj valuti koja nije euro	2 114	3 392	76542	162 675
Depoziti u stranoj valuti koja nije euro	16 625	36 913	46 930	51 838

46. Kako ocjenjujete stabilnost bankarskog sektora? Kakvi su trenutna situacija i trend u pogledu kapitalizacije, strukture kapitala, regulatornog kapitala, rizikom ponderisane aktive?

Bankarski sektor je izdržao udar globalne finansijske krize koji se najviše manifestovao u IV kvartalu 2008. godine i u I kvartalu 2009. godine. U cilju predupređivanja eskalacije krize, održanja stabilnosti, likvidnosti i solventnosti bankarskog sektora u Crnoj Gori, Ministarstvo finansija u saradnji sa Centralnom bankom Crne Gore je pripremilo konzistentan set mjera koji je kroz Zakon o mjerama za zaštitu bankarskog sektora usvojila Skupština Crne Gore oktobra 2008. godine. Ovaj set mjera se bazira na: garantovanju depozita građana i privrede koji se nalaze kod banaka registrovanih u Crnoj Gori do punog iznosa; garantovanju međubankarskog kreditiranja i pozajmica banaka od finansijskih institucija; obezbjeđivanju mogućnosti prijevremene otplate kredita, kao i obezbjeđivanjem kreditne podrške bankama u Crnoj Gori na njihov zahtjev iz sredstava državnog Budžeta, kao i iz sredstava rezervi i kapitala Centralne banke i mogućnošću učešća države u postupku dokapitalizacije banaka.

Shodno Zakonu Vlada je 17. decembra 2008. odobrila kreditnu podršku Prvoj banci Crne Gore, u iznosu od 44 miliona eura. Istovremeno, Vlada je prijevremeno otplatila 42 miliona eura duga komercijalnim bankama, kako bi pomogla i podržala njihovu likvidnost.

U cilju obezbjeđenja dugoročkih izvora sredstava za bankarski sektor i podrške projektima malog i srednjeg biznisa, Vlada Crne Gore je izdala garancije međunarodnim finansijskim institucijama (EIB, KfW) u iznosu od 141 milion eura.

Očuvanju stabilnosti bankarskog sektora doprinijele su i mjere Centralne banke o limitiranju kreditnog rasta u 2008. godini, koje su sa današnjeg aspekta imale preventivan karakter, novi regulatorni okvir, kao i pojačane supervizijske aktivnosti centralne banke u uslovima krize koje su se ogledale u sljedećem:

- smanjena je jedinstvena stopa obavezne rezerve sa 11 na 10%,
- omogućeno bankama da mogu držati do 25% obavezne rezerve u obliku državnih zapisa koje je emitovala država Crna Gora,
- produžen je period korišćenja do 50% izdvojenih sredstava obavezne rezerve sa sedam na deset radnih dana,
- smanjena je kamatna stopa sa 5% na 4% na godišnjem nivou na korišćeni iznos obavezne rezerve,
- smanjena je kamatna stopa sa 9% na 7% na godišnjem nivou, na iznos sredstava obavezne rezerve koji banka nije vratila istog dana,

- izvršeno je usaglašavanje klasifikacije aktive sa Bazelskim standardima po osnovu dana kašnjenja, a prema kojima nekvalitetna aktiva predstavlja aktivu koja kasni preko 90 dana za razliku od važeće koja podrazumijeva kao nekvalitetnu aktivu onu koja kasni preko 60 dana. Takođe, kategorija aktive – gubitak se pomjera sa sadašnjih preko 180 dana kašnjenja na preko 270 dana kašnjenja;
- donesena je nova Odluka o privremenim mjerama za upravljanje kreditnim rizikom u bankama kojom se omogućava bankama da klasifikuju u povoljniju klasifikacionu grupu restrukturirane kredite od 1.januara 2009. godine, pod uslovima definisanim Odlukom, ukoliko ta aktivnost neće uticati na likvidnost banke u kratkom i dugom roku, a njome se obezbjeđuje uredno servisiranje duga u budućnosti. Takođe, ovom odlukom se bitno olakšava položaj zajmoprialaca banke – pravnih i fizičkih lica koja su pod uticajem globalne krize zapala u docnju.

Centralna banka kontinuirano sprovodi supervizorske aktivnosti u cilju obezbjeđenja sigurnosti i stabilnosti bankarskog sektora. Ove aktivnosti su, naročito, bile povećane od od IV kvartala 2008.godine što korespondira sa početkom efektuiranja globalne krize u Crnoj Gori. U IV kvartalu 2009.g. i I kvartalu 2010.godine Centralna banka će sprovesti tzv. neposrednu dijagnostičku kontrolu svih banaka u sistemu, a ista predstavlja kombinaciju neposredne kontrole i stresnog testiranja koje sprovode i banka i Centralna banka na bazi jedinstvene projekcije ključnih makroekonomskih varijabli unutar dva scenarija: realnog scenarija i scenarija „najgoreg slučaja“. Cilj kontrole je procijena održivosti bankarskog sektora i definisanje potreba za kapitalom i likvidnim sredstvima na nivou svake banke i sistema u cjelini.

Pored mjera koje su preduzimale Vlada Crne Gore i Centralna banka u cilju očuvanja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema, značajnu podršku su pružile matične banke svojim subsidijarnim licima u Crnoj Gori, kako bi amortizovale snažan odliv depozitnog potencijala i pritisak klijenata u dijelu isplate gotovine.

Bankarski sektor je stabilizovan krajem drugog kvartala. Na stabilnost sistema u narednom periodu može uticati pogoršanje makroekonomskih varijabli: povećanje negativne stope rasta DBP, povećanje stope nezaposlenosti, dalji pad cijena nekretnina itd.

U 2008. i 2009. godini banke su značajno dokapitalizovane, a što je zahtijevala i primjena novog regulatornog okvira zasnovanog na Bazelu II i evropskim direktivama, odnosno nova metodologija u izračunavanju koeficijenta solventnosti i propisani veći iznos minimalnog koeficijenta solventnosti od 10% u odnosu na dotadašnji iznos od 8%. Banke su bile dužne da usklade svoje poslovanje sa odredbama nove regulative do 19. marta 2009.godine, tako da su prvi pokazatelji dati na 31.03.2009.g.

U tabeli je prikazano kretanje ukupnog kapitala i koeficijenta ukupni kapital/ukupna aktiva u jednogodišnjem periodu

	30/06/2008	30/09/2008	31/12/2008	31/03/2009*	31/06/2009
ukupni kapital (u mil.€)	280,838	283,024	279,377	264,544	271,325
UK/UA (%)	8.24	8.06	8.44	8.37	8.64

Na kraju II kvartala 2009. godine ukupni kapital banaka iznosi 271,3 mil.€ i čini 8,64% bilansne sume. Izvršena je značajna dokapitalizacija bankarskog sektora u 2008.godini u iznosu od 64,2 mil.€ i obezbijeđen subordinisani dug u iznosu od 10 mil. €, a u 2009. godini realizovane su emisije akcija u iznosu od 20 mil. € i obezbijeđen subordinisani dug u iznosu od 18 mil.€ (ukupno 112,2 mil.€). Međutim, kod pojedinih banaka su nestali pozitivni efekti dokapitalizacije zbog iskazanog negativnog finansijskog rezultata. Ocjena Centrane banke je da sistem nije dovoljno kapitalizovan zbog visoko izraženog kreditnog rizika, pa će se u narednom periodu u sklopu supervizorskih mjera zahtijevati dodatna dokapitalizacija.

U tabeli je prikazano kretanje rizičnog kapitala (sopstvenih sredstava), rizikom ponderisane aktive i koeficijenta solventnosti u jednogodišnjem peiodu

u mil.€	30.06.2008	30.09.2008	31.12.2008	31.03.2009	30.06.2009
rizični kapital	294.517	293.198	294.032	269.843*	270.582*
rizikom ponderisana aktiva	1.775.055	1.875.121	1.955.431	2.173.132**	2.275.711**
				1.890.572***	1.993.008***
koeficijent solventnosti (%)	16.59	15.64	15.04	12.42	11.89

* Sopstvena sredstva banke

** rizikom ponderisana aktiva za kreditni rizik uvećana za iznos potrebnog kapitala za ostale rizike (tržišne, operativni, rizik zemlje, i sl.)

*** rizikom ponderisana aktiva za kreditni rizik izračunata po novoj metodologiji

Napomena: U 2009. godini banke izračunavaju koeficijent solventnosti po novoj metodologiji kao odnos sopstvenih sredstva (umjesto rizičnog kapitala) i rizikom ponderisane aktive za kreditni rizik uvećanom za iznos potrebnog kapitala za tržišne, operativni i ostale rizike kojima su banke izložene u svom poslovanju (ranije se u obračun nije uključivao potreban kapital), tako da ovi podaci nisu uporedivi sa podacima do 31.12.2008.godine.

Koeficijent solventnosti na nivou sistema iznosi 11,89%, što je iznad zakonom propisanog minimuma od 10. međutim, kod tri banke ovaj koeficijent je ispod zakonom propisanog minimuma, i to kod: Prve banke 7,12%, Podgoričke banke 8,09% i Crnogorske komercijalne banke 7,32%. Do smanjenja ovog koeficijenta kod Crnogorske komercijalne banke i Podgoričke banke najvećim dijelom je došlo usljed dodatno utvrđenih rezervi od strane kontrole, odnosno neadekvatne procjene kreditnog rizika od strane banke. Ove dvije banke su već preduzele aktivnosti za izvršenje potrebne dokapitalizacije do početka IV kvartala 2009.godine.

Preduzete aktivnosti banaka u dijelu reprogramiranja i restrukturiranja kredita, i centralne banke u dijelu usaglašavanja regulative sa međunarodnim standardima koji se odnose na upravljanje kreditnim rizikom, dovešće do stabilizacije i mogućeg smanjenja rizikom ponderisane aktive u narednom periodu. Takođe, očekuje se dalji rast sopstvenih sredstava usled najavljene dokapitalizacije banaka po osnovu emisije akcija i obezbjeđenja subordinisanog duga, kao i poboljšanja rezultata finansijskog poslovanja banaka zbog promjene strožijeg regulatornog okvira u dijelu klasifikacije aktive po danima kašnjenja, a koji je usaglašen sa međunarodnim standardima. Struktura kapitala prema izvorima finansiranja je zadovoljavajuća s obzirom da je dominantno formiran putem emisije običnih akcija.

U tabeli je prikazana struktura kapitala prema izvorima finansiranja na 30.06.2009.godine

30.06.2009	izvori finansiranja	%
Struktura kapitala	(u 000 €)	učešća
Povlašćene akcije	11.277	4,16
Obične akcije	255.201	94,06
Emisione premije	16.163	5,96
Nerasporedjena dobit(gubitak)	-32.751	-12,07
Ostali kapital	21.435	7,90
UKUPNO	271.325	100

Struktura kapitala bankarskog sektora sa vlasničkog aspekta je zadovoljavajuća, s obzirom da je dominantno učešće ino kapitala od 80,35% ,slijedi domaći privatni kapital sa 16,96% i država sa 2,68%.

U tabeli je prikazana vlasnička struktura kapitala u periodu 2003 – II kvartal 2009.godine

Struktura kapitala								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	IQ 2009	II Q 2009
ukupni kapital	89 199	90 766	106 464	148 760	236 937	279 377	264 544	271 325
državni kapital	22 245	23 376	14 053	5 316	5 910	7 808	6 945	7 280
Učešće državnog kap u ukup kap	24.94	25.75	13.20	3.57	2.49	2.79	2.63	2.68

VI Finansijska tržišta

domaći priv.	34 651	32 994	20 152	26 201	51 585	48 443	43 077	46 028
učešće domaći priv. u ukup kapitalu	38.85	36.35	18.93	17.61	21.77	17.34	16.28	16.96
ino kapital	32 303	34 396	72 259	117 243	179 442	233 127	214 522	218 017
učešće ino kapitala u ukupnom kapitalu	36.21	37.90	67.87	78.81	75.73	83.45	81.09	80.35

47. Molimo vas da date analizu i procjenu (u apsolutnom iznosu, u % ukupne aktive) kredita sa kašnjenjem u otplati kod banaka.

U tabeli je prikazano kretanje kredita koji kasne sa otplatom i njihovo učešće u ukupnim kreditima i ukupnoj aktivi u periodu jun 2008-jun 2009.godine

	Jun-08	Sep-08	Dec-08	Jan-09	Feb-09	Mar-09	Apr-09	May-09	Jun-09
Kredit koji kasne	172,482	220,059	321,592	346,433	319,695	390,749	372,336	466,534	502,464
Ukupni krediti	2,719,508	2,852,300	2,797,535	2,750,037	2,681,832	2,682,155	2,664,807	2,652,328	2,633,817
ukupna aktiva	3,407,750	3,509,707	3,309,664	3,243,917	3,169,662	3,159,961	3,142,249	3,174,143	3,139,106
Udio kredita koji kasne u uk.kreditima	6.34	7.72	11.50	12.60	11.92	14.57	13.97	17.59	19.08
Udio kredita koji kasne u uk.aktivi	5.06	6.27	9.72	10.68	10.09	12.37	11.85	14.70	16.01

Napomena : Krediti koji kasne obuhvataju sve kredite koji kasne sa otplatom preko 31 dan, u bruto iznosu.

Pod uticajem krize koja je dodatno potencirala posledice lošeg upravljanja kreditnim rizikom u periodu kreditne ekspanzije, krediti koji kasne na kraju IV kvartala 2008. godine su značajno povećali svoje učešće u ukupnim kreditima i ukupnoj aktivi. Negativan trend se nastavlja i u prvoj polovini 2009.godine.

U tabeli je prikazan rast kredita koji kasne sa otplatom, ukupnih kredita i ukupne aktive u periodu decembar 2008-jun 2009.godine

rast u %	12.08/09.08	01.09/12.08	02.09/01.09	03.09/02.09	04.09/03.09	05.09/04.09	06.09/05.09	06.09/12.08
Kredit koji kasne	46,14	7,72	-7,72	22,23	-4,71	25,30	7,70	56,24
Ukupni krediti	-1,92	-1,70	-2,48	0,01	-0,65	-0,47	-0,70	-5,85
ukupna aktiva	-5,70	-1,99	-2,29	-0,31	-0,56	1,02	-1,10	-5,15

Visoka stopa rasta kredita koji kasne sa otplatom ostvarena je u IV kvartalu 2008. godine u iznosu od 46,14%, dok je istovremeno zabilježen pad ukupnih kredita od 1,92% i ukupne aktive od 5,70%. Smanjenje aktive uzrokovano je ne samo smanjenjem kreditnog portfolia banaka, već i smanjenjem novčanih sredstava banaka usled pojačanih zahtjeva klijenata za povlačenjem depozita i smanjenjem naplate po osnovu dospjelih kreditnih potraživanja. U 2009. godini kretanje ovih kredita je veoma nestabilno posmatrano na mjesečnom nivou i ostvaruje najveće stope rasta od 22,23% u martu i 25,30% u maju. Ukupan rast kredita koji kasne sa otplatom u prvoj polovini 2009.godine iznosio je 56,24%, dok su ukupni krediti ostvarili pad od 5,85%, a ukupna aktiva je smanjena za 5,15%. Evidentno je da je pod uticajem krize došlo do pogoršanja kretanja u realnom sektoru, posebno u oblasti građevinarstva, aluminijuma, turizma, a što je uticalo na smanjenje platežne sposobnosti pravnih i fizičkih lica.

Projekcija kretanja kredita koji kasne sa otplatom do kraja 2009. godine bazirala se na podacima o realnom rastu ovih kredita za prvih šest mjeseci 2009.godine i sledećim pretpostavkama:

- Prosječna mjesečna stopa rasta ovih kredita od 8%,
- Realizacija kreditnih linija međunarodnih finansijskih institucija čija je finalizacija u toku (EIB, EBRD, KFW),
- stopa rasta ukupnih kredita iznosi 6,84 %,
- stopa rasta ukupne aktive iznosi 5,19 %.

		31/12/2009	% rasta	
			jul-dec 2009	jan-dec 2009
Kredit koji kasne		797,000	58	148
Ukupni krediti		2,814,000	6.84	0.59
ukupna aktiva		3,302,000	5.19	-0.23
Udio kredita koji kasne u uk.kreditima		28.32		
Udio kredita koji kasne u uk.aktivi		24.14		

Realizacijom navedenih pretpostavki krediti koji kasne ostvarili bi rast po stopi od 58% za šest mjeseci odnosno po stopi od 148% na godišnjem nivou, a učešće ovih kredita u ukupnim kreditima iznosilo bi 28,32 %, a u ukupnoj aktivu 24,14 %.

48. Kakvo je bilo kretanje takvih kredita tokom posljednjih nekoliko godina? Da li je vidljiv efekat ranijeg brzog rasta kredita kod prosječnog kvaliteta kreditnog portfolija?

U tabeli je prikazano kretanje kredita koji kasne sa otplatom i njihovo učešće u ukupnim kreditima i ukupnoj aktivu u periodu 2003-II kvartal 2009.godine

Banke	2004	2005	2006	2007	2008	I Q 2009	II Q 2009
Kredit koji kasne	14,552	20,046	64,508	83,252	321,592	390,749	502,464
Ukupni krediti	281,482	375,941	847,164	2,245,683	2,797,535	2,682,155	2,633,817
ukupna aktiva	444,373	695,755	1,431,414	2,975,432	3,309,664	3,159,964	3,139,106
Udio kredita koji kasne u uk.kreditima	5.17	5.33	7.61	3.71	11.50	14.57	19.08
Udio kredita koji kasne u uk.aktivi	3.27	2.88	4.51	2.80	9.72	12.37	16.01

Napomena: Ne raspoložemo sa podacima o kreditima koji kasne u 2003.godini

U 2004. i 2005.godini krediti koji kasne su imali stabilno učešće u ukupnim kreditima i ukupnoj aktivu. U 2006. godini njihovo učešće je povećano, a korespondira sa visokom stopom rasta ukupnih kredita i ukupne aktive. Iako je u 2007.godini zabilježena najveća stopa rasta kredita od 165%, krediti koji kasne ostvaruju rast od 29%, a njihovo učešće u ukupnim kreditima i aktivu se značajno smanjuje iz sledećih razloga: sporiji rast kredita koji kasne u odnosu na rast kredita i aktive, povoljniji uslovi pod kojima su novi krediti odobravani (niže kamatne stope, grejs period, itd), rast u realnom sektoru, itd.

U tabeli je prikazan rast kredita koji kasne sa otplatom, ukupnih kredita i ukupne aktive u periodu 2003-II kvartal 2009.godine

% rasta	2004/03	2005/04	2006/05	2007/06	2008/07	I Q 09/08	II Q/IQ 09
Kredit koji kasne		37,75	221,80	29,06	286,29	21,50	28,59
Ukupni krediti	40,30	33,56	125,34	165,08	24,57	-4,12	-1,80
ukupna aktiva	27,05	56,57	105,74	107,87	11,23	-4,52	-0,66

Ekspanzivan rast kredita odrazio se negativno na kvalitet kreditnog portfolija, odnosno doveo je po povećanja učešća nekvalitetnih kredita (C,D,E) u ukupnim kreditima.

49. Molimo vas da date istorijske podatke o strukturi aktive i pasive bankarskog sektora, sa analizom.

VI Finansijska tržišta

U U tabeli je prikazana struktura aktive i pasive banaka u periodu 2003-IIQ2009 godine

R.br.	OPIS	2003	učešće	2004	učešće	2005	učešće	2006	učešće	2007	učešće	2008	učešće	I Q 2009	učešće	II Q2009	učešće
1	Novč. sred. i računi dep. kod depoz. inst	96 030	27.46	107 596	24.21	267 019	38.38	511 905	35.76	664 378	22.33	473 273	14.30	416 752	13.19	442 894	14.11
2	Aktiva za trgovinu	23	0.01	0	0.00	93	0.01	165	0.01	2 459	0.08	5 724	0.17	13 295	0.42	14 071	0.45
3	HOV kupljene po ugovoru o ponovnoj prodaji	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	0.00	5	0.00	4	0.00	5	0.00	5	0.00
4	Kredit i poslovi lizinga	200 626	57.36	281 482	63.34	375 941	54.03	847 164	59.18	2 245 683	75.47	2 797 535	84.53	2 682 155	84.88	2 633 817	83.90
5	H o v koje se drže do dospijea	16 010	4.58	18 768	4.22	7 694	1.11	8 761	0.61	239	0.01	2 455	0.07	25 360	0.80	25 537	0.81
6	Factoring i forfeting	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	6 603	0.21	9 501	0.30
7	Potraživanja iz kastodi poslova	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	6	0.00
8	Poslovni prostor i ostala fiksna aktiva	24 178	6.91	22 503	5.06	25 028	3.60	33 729	2.36	40 861	1.37	48 814	1.47	48 230	1.53	47 663	1.52
9	Stečena aktiva	6 447	1.84	5 071	1.14	2 220	0.32	1 979	0.14	2 227	0.07	4 699	0.14	5 142	0.16	6 112	0.19
10	Ulaganja u kapital drugih pravnih lica	5 685	1.63	5 441	1.22	9 699	1.39	20 167	1.41	32 019	1.08	29 474	0.89	27 048	0.86	31 089	0.99
11	Ostala aktiva	10 431	2.98	17 424	3.92	23 336	3.35	27 588	1.93	41 229	1.39	67 829	2.05	66 369	2.10	81 864	2.61
12	Minus: Rezerve za potencijalne gubitke	9 669	2.76	13 912	3.13	15 273	2.20	20 047	1.40	53 668	1.80	120 143	3.63	130 995	4.15	153 453	4.89
13	UKUPNA AKTIVA	349 761	100.00	444 373	100.00	695 757	100.00	1 431 414	100.00	2 975 432	100.00	3 309 664	100.00	3 159 964	100.00	3 139 106	100.00

R.br.	OPIS	2003	učešće	2004	učešće	2005	učešće	2006	učešće	2007	učešće	2008	učešće	I Q 2009	učešće	II Q2009	učešće
1	Depoziti	211.004	60.33	273.195	61.48	487.917	70.13	1.075.766	75.15	2.091.074	70.28	1.990.590	60.14	1.761.199	55.73	1.757.092	55.97
2	HOV prodate po ugovoru o rekupovini	19.248	5,50	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
3	obaveze po osnovu kastodi poslova	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	638	0,02	859	0,03
4	Obaveze po uzetim kreditima i poz.	17.390	4,97	54.213	12,20	73.921	10,62	157.668	11,01	520.762	17,50	839.404	25,36	930.793	29,46	919.980	29,31
5	Obaveze prema vladi	5.170	1,48	5.328	1,20	6.373	0,92	14.682	1,03	22.431	0,75	75.725	2,29	66.649	2,11	58.264	1,86
6	Ostale pozajmice - dospjele obaveze	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
7	Derivatne fin obaveze	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	351	0,01	190	0,01
8	Derivatne fin obaveze	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1.143	0,04	1.069	0,03
9	Rezerve	0	0,00	3.116	0,70	3.778	0,54	4.291	0,30	7.627	0,26	77.458	2,34	68.914	2,18	65.091	2,07
10	Ostale obaveze	7.751	2,22	17.755	4,00	17.304	2,49	30.247	2,11	69.601	2,34	10.110	0,31	10.733	0,34	10.236	0,33
11	Subordinisani dugovi	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	27.000	0,91	37.000	1,12	55.000	1,74	55.000	1,75
12	UKUPNE OBAVEZE	260.563	74,50	353.607	79,57	589.293	84,70	1.282.654	89,61	2.738.495	92,04	3.030.287	91,56	2.895.420	91,63	2.867.781	91,36
13	Povlašćene akcije	3.000	0,86	3.000	0,68	3.000	0,43	3.000	0,21	9.898	0,33	11.277	0,34	11.277	0,36	11.277	0,36
14	Obične akcije	62.783	17,95	68.378	15,39	84.502	12,15	111.486	7,79	177.305	5,96	238.871	7,22	238.871	7,56	255.201	8,13
15	Emisione premije	42	0,01	42	0,01	42	0,01	42	0,00	9.059	0,30	12.493	0,38	12.493	0,40	16.163	0,51
16	Nerasporedj. dobit/gubitak i rez. kapitala	18.076	5,17	8.610	1,94	6.694	0,96	10.325	0,72	17.832	0,60	-16.510	-0,50	-19.610	-0,62	-32.751	-1,04
17	Ostali kapital	5.297	1,51	10.736	2,42	12.226	1,76	23.907	1,67	22.843	0,77	33.246	1,00	21.513	0,68	21.435	0,68
18	UKUPAN KAPITAL	89.198	25,50	90.766	20,43	106.464	15,30	148.760	10,39	236.937	7,96	279.377	8,44	264.544	8,37	271.325	8,64
19	UKUPNA PASIVA (20+26)	349.761	100,00	444.373	100,00	695.757	100,00	1.431.414	100,00	2.975.432	100,00	3.309.664	100,00	3.159.964	100,00	3.139.106	100,00

OPIS	2004	učešće	2005	učešće	2006	učešće	2007	učešće	2008	učešće	I Q 2009	učešće	II Q2009	učešće
HOV prodate po ugovoru o rekupovini	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Obaveze po uzetim kreditima i pozajmicama	5 089	36.38	8 701	46.75	19 748	58.40	36 820	67.63	57 713	72.94	55 847	73.26	57 453	73.97
Obaveze prema vladi	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ostale pozajmice - dospjele obaveze	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00

VI Finansijska tržišta

Ostale obaveze	762	5.45	93	0.50	634	1.88	1 432	2.63	1 480	1.87	966	1.27	1 102	1.42
Kondicioni grantovi	269	1.92	83	0.45	330	0.98	318	0.58	307	0.39	280	0.37	280	0.36
Subordinisani dugovi	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
UKUPNE OBAVEZE	6 120	43.75	8 877	47.70	20 712	61.25	38 570	70.84	59 500	75.20	57 093	74.89	58 835	75.75
Nerasporedj. dobit/gubitak i rez. kapitala	2 221	15.88	776	4.17	2 992	8.85	5 455	10.02	8 262	10.44	7 751	10.17	7 442	9.58
Ostali kapital	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Donirani kapital	4 105	29.34	8 400	45.14	9 499	28.09	9 799	18.00	10 716	13.54	11 390	14.94	11 389	14.66
Donacije za operacije	1 544	11.04	556	2.99	610	1.80	621	1.14	646	0.82	0	0.00	0	0.00
UKUPAN KAPITAL	7 870	56.25	9 733	52.30	13 101	38.75	15 875	29.16	19 624	24.80	19 141	25.11	18 831	24.25
UKUPNA PASIVA (20+26)	13 990	100.00	18 610	100.00	33 813	100.00	54 445	100.00	79 124	100.00	76 234	100.00	77 666	100.00

OPIS	2004	učešće	2005	učešće	2006	učešće	2007	učešće	2008	učešće	I Q 2009	učešće	II Q2009	učešće
Novčana sredstva i računi depozita kod depoz. inst	182	1.30	664	3.57	1 068	3.16	733	1.35	3 043	3.85	2 588	3.39	7 272	9.36
Aktiva za trgovinu	0		0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
HOV kupljene po ugovoru o ponovnoj prodaji	0		0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Kredit i poslovi lizinga	13 668	97.70	17 831	95.81	32 473	96.04	52 901	97.16	75 823	95.83	74 630	97.90	72 320	93.12
Hov koje se drže do dospeljeća	0		0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Poslovni prostor i ostala fiksna aktiva	227	1.62	228	1.23	426	1.26	530	0.97	944	1.19	948	1.24	961	1.24
Stečena aktiva	0		0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ostala aktiva	59	0.42	80	0.43	359	1.06	1 016	1.87	1 016	1.28	723	0.95	857	1.10
Minus: Rezerve za potencijalne gubitke	146	1.04	193	1.04	513	1.52	735	1.35	1 702	2.15	2 655	3.48	3 744	4.82
UKUPNA AKTIVA	13 990	100	18 610	100	33 813	100	54 445	100	79 124	100	76 234	100	77 666	100

AKTIVA

Kredit i novčana sredstva predstavljaju najznačajnije stavke aktive u posmatranom periodu. Novčana sredstva i računi depozita kod depozitnih institucija su imali opadajući trend u strukturi aktive u periodu 2003 – I Q 2009. godine, sa izuzecima 2005. g i 2006. godine kada ostvaruju najveće učešće. Najniže učešće ostvareno je u 2008 godini i prvoj polovini 2009. godine, što korespondira sa visokim stopama smanjenja novčanih sredstava usled negativnih efekata globalne finansijske krize, problemima u naplati dospjelih kreditnih potraživanja, odlivu depozita.

Novčana sredstva ostvaruju kontinuirani rast u periodu 2003- 2007. godine, da bi u 2008. godini bilo registrovano njihovo smanjenje od 191,4 mil.€ ili 28,76%. Negativan trend nastavljen je i u prvom kvartalu 2009 godine. U drugom kvartalu 2009. godine novčana sredstva bilježe blagi rast u iznosu od 26,1 mil. € ili 6,27% u odnosu na prvi kvartal 2009 g.

Zbog još nerazvijenog tržišta kapitala aktiva za trgovinu i HOV kupljene po ugovoru o ponovnoj prodaji imaju zanemarljivo učešće u strukturi aktive. Aktiva za trgovinu ostvaruje, i pored visokih stopa rasta u čitavom periodu, malo učešće u ukupnoj aktivu koje se kreće u rasponu od 0,01% u 2003. godini do 0,45% na kraju drugog kvartala 2009. godine.

Kredit ostvaruju kontinuirani rast učešća u strukturi aktive u rasponu od 57,36% u 2003. godini do 83,90% u II Q 2009 godine, sa izuzetkom 2005. godine kada je evidentno smanjenje. Ova tendencija je posledica izuzetno visokog rasta kreditnog portfolia banaka, posebno u 2006. i 2007. godini po stopi od 125%, odnosno 165%. Centralna banka je u 2008 .godini limitirala kreditni rast na nivou pojedinih banaka. Međutim, u oktobru 2008.godine su evidentirane prve negativne stope rasta kredita, jer je pod uticajem krize došlo do potpunog obustavljanja kreditne aktivnosti banaka zbog izraženih problema u obezbjeđenju potrebnog nivoa likvidnosti i otežanog pristupa banaka eksternim izvorima finansiranja . Na kraju 2008 .godine stopa rasta kredita iznosila je 24,57%.

HOV koje se drže do dospeljeka (pretežno državni zapisi) imaju opadajući trend učešća u periodu 2003- IIQ 2009 g., sa maksimalnim učešćem od 4,58% u 2003.godini. Međutim, u IQ 2009. godine ova stavka aktive ostvaruje rast po stopi od 944%, zato što je bankama omogućeno da dio obavezne rezerve plasiraju u državnim zapisima. Faktoring i forfeting, kao i potraživanja po osnovu kastodi poslova, su stavke aktive koje su uvedene 2009. godine. Njihovo učešće u ukupnoj aktivu iznosi 0,30%.

Poslovni prostor i ostala fiksna aktiva u posmatranom periodu ima opadajući trend (sa 6,91% u 2003.godini na 1,52% u IIQ 2009.godine), što predstavlja pozitivno kretanje.

Učešće stečene aktive u ukupnoj aktivu bilježi pad u periodu 2003-2007 godine i to sa 1,84% na 0,07%. Iako je u narednom periodu došlo do apsolutnog rasta ove kategorije aktive, njeno učešće je i dalje zanemarljivo.

Ulaganja u kapital drugih pravnih lica ostvaruju pad učešća u strukturi aktive od 2003. godine, sa izuzetkom 2005. i 2006. godine i na kraju II kvartala 2009.godine.

Rezerve za potencijalne gubitke tokom čitavog perioda ostvaruju nominalni rast. Međutim, njihovo učešće u strukturi aktive u periodu 2005-2007. godine, sa izuzetkom 2004. godine, ostvaruje pad iz razloga što je u tom periodu došlo ubrzanog kreditnog rasta pa se novoodobreni krediti uglavnom klasifikuju u najbolju kategoriju aktive A sa najmanjom stopom rezervacija. Preko 90% ovih rezervi odnosi se na rezerve za kreditne gubitke. Od 2008. godine počinje rastući trend ove kategorije aktive iz razloga primjene strožijeg regulatornog okvira i supervizorskih mjera u dijelu ocjene sposobnosti menadžmenta da upravlja kreditnim rizikom u bankama.

PASIVA

Najznačajnija stavka u strukturi pasive su depoziti. U periodu 2003 - 2006. godina depoziti ostvaruju rast učešća sa 60,33% na 75,15%. Međutim, od 2007. godine počinje trend pada njihovog učešća i istovremno rasta učešća stavke pasive - obaveze banaka po osnovu uzetih kredita i pozajmica koje su predstavljale dopunski izvor za finansiranje kreditnog rasta. Kao što je ranije navedeno, u IV kvartalu 2008. godine i prvoj polovini 2009. godine, pod uticajem globalne finansijske krize dolazi do značajnog odliva depozitnog potencijala banaka.

Obaveze po osnovu kastodi poslova su nove stavke u strukturi pasive, koje se javljaju od 2009. godini sa zanemarljivim učešćem.

Učešće obaveza po uzetim kreditima i pozajmicama u ukupnoj pasivi ostavruje kontinuirani rast učešća u strukturi pasive izuzev u 2005. godini. Najveći dio ovih pozajmica potiče iz inostranstva (oko 98%).

Obaveze prema Vladi bilježe pad u strukturi pasive u periodu 2003-2007 godine. Nihovo učešće u ukupnoj pasivi je bilo najveće u 2008. godini i iznosilo 2,29%, dok je na kraju II kvartala 2009. godine iznosilo 1,86%.

Derivatne finansijske obaveze kao nova kategorija uvedena 2009.godine ostvaruje učešće u pasivi od svega 0,1%. Poslovanje sa derivatima prikazale su samo dvije banke. Subordinisani dug je kategorija pasive koja se pojavljuje tek od 2007. godine sa učešćem od svega 0,91%. Subordisani dug je evidentiran kod pet banaka u sistemu i čini 1,75% ukupne pasive na kraju IIQ 2009.godine.

Iako je razvoj bankarskog sektora pratio rast kapitala po osnovu emisije akcija u periodu 2003-2008. godine, sa dominantnim učešćem običnih akcija, njegovo učešće u ukupnoj pasivi ostvaruje kontinuirani pad zbog bržeg rasta ukupnih obaveza.

Povlašćene akcije, i pored rasta, imaju zanemarljivo učešće u strukturi kapitala. Iako obične akcije ostvaruju kontinuirani rast u posmatranom periodu, njihovo učešće u ukupnoj pasivi imaju tendenciji pada i to sa 17,5 % u 2003.godini na 5,96% u 2007.godini. zahvaljujući pojačanoj dokapitalizaciji banaka u 2008.godini i u IIQ 2009. godine njihovo učešće je povećano na 8,49%.

Emisione premije dobijaju na značaju tek od 2007 godine, ali je njihovo učešće u strukturi pasive i dalje zanemarljivo.

Trend pozitivnog poslovanja banaka zaustavljen je 2008. godine, kada su banke iskazale gubitak od 19,6 mil.€, a što je nastavljeno i u 2009.godini. Takođe, u tom periodu je evidentan i opadajući trend učešća neraspoređene dobiti u ukupnoj pasivi sa maksimalnih 5,17% u 2003 godini na 0,60% u 2007.godini. Ova kretanja su u velikoj mjeri posljedica Globalne finansijske krize.

Ostali kapital kojeg sačinjavaju kapitalne rezerve (revalorizacione rezerve, opšte rezerve, zakonske rezerve) je ostvario najveće učešće u ukupnoj pasivi u 2004.godini od 2,42%. Ova stavka najveći apsolutni iznos dostiže u 2008. godini od 33,2 mil .€ jer su banke bile u obavezi, u sklopu seta mjera za limitiranje kreditne ekspanzije, da izdvajaju opšte rezerve za neidentifikovane gubitke.

50. Kakva je situacija sa Prvom bankom i koje je rješenje vlada predvidjela? Ima li još banaka kod kojih su vidljivi problemi sa likvidnošću/solventnošću? Kakav bi bio fiskalni uticaj potencijalne rekapitalizacije?

Stanje u Prvoj banci još uvijek nije zadovoljavajuće. Kvantitet rizika likvidnosti je visok, jer izvori finansiranja i struktura pasive ne obezbjeđuju održavanje dugoročne likvidnosti i likvidnosti sa niskim troškovima. U periodu januar-avgust 2009. godine banka je imala dnevne i dekadne pokazatelje likvidnosti ispod limita propisanih Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti u bankama. Kao rezultat dokapitalizacije Elektroprivrede Crne Gore u septembru 2009. godine, gdje je Prva banka bila escrow agent u realizaciji kupoprodajnog ugovora između Elektroprivrede i italijanske kompanije A2A, likvidnost banke je poboljšana i od 23.09.2009. godine dnevni pokazatelji likvidnosti zadovoljavaju zakonom propisane limite. Međutim, pozitivni efekti iz ovog aranžmana koji su obezbijedili Banci trenutnu likvidnost, ne predstavljaju, dugoročno gledano, stabilan izvor finansiranja, jer su banci neophodni stabilini, dugoročni izvori sredstava za održavanje likvidnosti. Iz navedenog proizilazi zabrinutost supervizije da Banka, bez stabilnih dugoročnih izvora sredstava neće uspjeti da održava likvidnost na duži rok.

Ključne bilansne pozicije i pokazatelji poslovanja Prve banke u periodu IV kvartal 2007 do III kvartal 2009.godine dati su u slijedećem tabelarnom pregledu:

Ključne bilansne pozicije i pokazatelji poslovanja Prve banke u periodu 2008 - 2009. godine (u 000 EUR-a):

	31.12.07	31.03.08	30.06.08	30.09.08	31.12.08	31.03.09	30.06.09	30.09.09
Aktiva	468 540	491 545	546 668	562 849	489 731	443 849	394 068	536.882
Kreditni	408 921	423 891	473 654	501 647	463 791	418 994	381 779	343.688
Depoziti	422 775	439 228	491 643	497 081	390 865	357 185	319 690	471.903
Kapital	26 238	27 243	29 069	34 112	25 804	22 894	24 909	26.462
Uk. rezerve	6 661	8 004	9 389	10 485	33 946	36 514	35 403	34.343
Rezultat	3 801	1 005	2 831	4 084	-24 225	-2 910	-894	658
Likvidna aktiva	45 469	49 542	54 519	43 294	28 490	29 013	13 700	187.261
Likv.aktiva/uk.aktiva	9.70%	10.08%	9.97%	7.69%	5.82%	6.54%	3.48%	34.88%
K.solventnosti	14.59%	15.01%	14.18%	13.52%	14.89%	6.54%	7.12%	7.84%
ROA	1.82%	0.94%	1.23%	1.13%	-4.94%	-2.39%	-0.39%	0.20%
ROE	14.57%	15.00%	20.03%	17.34%	-83.37%	-44.91%	-7.46%	3.70%
% kredita koji kasne	1.76%	4.44%	4.42%	5.38%	18.31%	22.27%	27.40%	28.53%
Kreditni/depoziti	96.72%	96.51%	96.34%	100.92%	118.66%	117.30%	119.42%	72.83%
CDE kred./uk.kreditni	0.83%	1.52%	1.86%	2.02%	16.52%	13.48%	12.00%	11.12%
CDE aktiva / kapital+rezerve	10.66%	18.83%	24.23%	23.36%	136.82%	104.30%	85.15%	71.19%
30-dnevni kumulativni gap	7 411	52 757	46 820	19 010	-50 054	-108 054	-71 655	-110.870
90-dnevni kumulativni gap	13 632	53 157	38 345	-6 900	-128 862	-137 111	-118 532	-129.497
Vanbilansne obaveze	47 327	592 038	705 449	797 552	892 436	858 233	802 970	739.363

Prema izvještaju ovlaštenog lica za neposredno praćenje sprovođenja izrečenih mjera prema banci od strane CBCG na dan 30.09.2009. godine, banka nije postupila po svim izrečenim mjerama. Banka je, pod mjerama Centralne banke obustavila kreditnu aktivnost, preuzimanje vanbilansnih obaveza, aktivnost izdavanja kreditnih kartica i odobravanje prekoračenja na računima klijenata Banke. Banka je u periodu decembar 2008 – oktobar 2009 koristila sredstva kreditne podrške Vlade Crne Gore, odobrena po osnovu Zakona o mjerama za zaštitu bankarskog sistema u iznosu od 44 mil. EUR-a. Banka je zaključno sa 5.10.2009. godine izmirila obaveze po korišćenom kreditu i pokrenula proceduru skidanja zaloge sa akcija založenih kao sredstvo obezbjeđenja po kreditu.

Dana 16.07.2009. godine CBCG je objavila poziv na otvoreni postupak javne nabavke za dostavljanje ponuda za posebnu **reviziju banke**. Posebna revizija je u toku i obavlja se u dva pravca: Posebna revizija finansijskih izvještaja na dan 30.06.2009. godine kao i pružanje usluge dijagnostičke analize poslovanja banke. Rezultati nalaza posebne revizije će se koristiti za potrebe supervizorskog djelovanja CBCG.

Mehanizmi za rješavanje problema u Prvoj banci, a koji bi bili u interesu deponenata, povjerilaca i javnog interesa, su različiti i obuhvataju: transfer vlasništva i/ili dokapitalizaciju od strane vlasnika, stečaj i likvidaciju, prinudnu upravu ili preuzimanje banke od strane države i njeno

prestrukturiranje. Stečaj i likvidacija banke je za državu najskuplje, a za bankarski sistem najrizičnije rješenje.

U skladu sa preporukama Svjetske banke, potrebno je uraditi kompletnu eksternu dijagnostičku reviziju Prve banke i na bazi ocjene adekvatnosti kapitala i projekcija budućih potreba za kapitalom, sprovesti dokapitalizaciju banke. Ukoliko postojeći akcionari nijesu u stanju da dokapitalizuju banku, onda proces dokapitalizacije može da, na predlog Centralne banke, sprovede država.

Što se tiče fiskalnih implikacija potencijalno pretvaranje duga Prve Banke u akcijski kapital je moglo imati negativne fiskalne efekte u dijelu neostvarivanja prihoda od povraćaja kredita. Međutim, Banka je zaključno sa 5.10.2009. godine izmirila obaveze po korišćenom kreditu i time su izbjegnuti mogući negativni fiskalni efekti.

Od januara 2009. godine banke izvještavaju u skladu sa novom odlukom kojom se propisuje obračun **koeficijenta likvidnosti**, kao odnos likvidne aktive i kratkoročnih obaveza. Minimalni dnevni iznos ovog koeficijenta je 0.9, odnosno dekadni 1. Ovaj koeficijent na agregatnom nivou iznosi 4.12%. Sve banke u sistemu su iskazale koeficijent likvidnosti iznad propisanog izuzev Prve banke, kod koje je ovaj koeficijent na kraju juna, tj. u trećoj dekadi iznosio 0.33. Od 23. 09. 2009. godine, dnevni pokazatelji likvidnosti Prve banke zadovoljavaju zakonom propisane limite. Preostalih deset banaka u sistemu nemaju problema sa likvidnošću.

Koeficijent solventnosti, kao relativni pokazatelj adekvatnosti kapitala, na dan 30.06.2009. godine, na agregatnom nivou je iznosio 11.89%, dok je na 30.09.2009. godine iznosio 12,86%. Shodno Zakonu o bankama, u junu 2009. godine, kod osam banaka koeficijent solventnosti zadovoljava propisani minimum od 10%. Kod tri banke ovaj koeficijent je ispod Zakonom propisanog minimuma i to kod Prve banke 7.12%, Podgoričke 8.09% i Crnogorske komercijalne banke 7.32%. Do smanjenja ovog koeficijenta kod Crnogorske komercijalne banke i Podgoričke banke AD Podgorica najvećim dijelom je došlo usljed dodatno utvrđenih rezervi od strane kontrole, odnosno neadekvatne procjene kreditnog rizika od strane banke. Crnogorska komercijalna banka je u međuvremenu izvršila dokapitalizaciju i time koeficijent solventnosti dovela do nivoa od 11,98%. U septembru 2009. godine dvije banke ne zadovoljavaju zakonski propisan limit ovog koeficijenta i to: Prva banka Crne Gore – 7,84% i Podgorička banka – 7,56%. Podgorička banka je u toku sprođenja dokapitalizacije banke, čime će eliminisati kršenje neostvarivanja propisanog zakonskog limita.

51. Do kakvih je izmjena došlo u zakonima o stečaju i kakvi su budući planovi? Da li bi nadležna tijela mogla takođe da prokomentarišu praksu, kao i pravni okvir? Koliko je bankama jednostavno da aktiviraju potraživanja putem takvog postupka?

Uslovi i postupak stečaja i likvidacije banaka uređeni su Zakonom o stečaju i likvidaciji banaka iz 2001. godine. Po članu 3 ovog zakona stečajni postupak i postupak likvidacije nad bankom otvara i sprovodi Centralna banka. Takodje, predloženim izmjenama i dopunama Zakona o bankama, (predlog je izradila Centralna banka), predloženo je utvrđivanje razloga i uslova za otvaranje postupka stečaja ili likvidacionog postupka, kao i odredbe o obavezi sprovođenja ovih postupaka u slučajevima kada Centralna banka oduzme banci dozvolu za rad.

U nacrtu zakonskog teksta predloženo je nekoliko bitnih izmjena i dopuna koje se ogledaju u sledećem:

- u Zakonu se precizno definiše postupak i utvrđuju rokovi u kojima Centralna banka, nakon ocjene ispunjenosti uslova donosi rješenja o otvaranju stečajnog postupka i postupka likvidacije, kao i prava nezadovoljnih strana za pokretanje upravnog spora pred nadležnim sudom protiv rješenja Centralne banke;
- utvrđuje se nastanak obaveza Fonda za zaštitu depozita, čime se odredbe ovog zakona uskladjuju sa odredbama Zakona o zaštiti depozita;
- reguliše se zaštita stečajnog upravnika od odgovornosti za štete nastale prilikom obavljanja dužnosti, osim ako se dokaže da je postupao namjerno ili sa grubom nepažnjom;

- uvodi se institut prebijanja međusobnih potraživanja i obaveza između banke i povjerilaca;
- uvodi se institut prenosa imovine i obaveza banke u stečaju na drugu banku ili banke;
- utvrđuje se pravo Fonda za zaštitu depozita na isplatu iz stečajne mase za iznos isplaćenih garantovanih depozita.

Dosadašnja praksa i iskustva Centralne banke u postupcima otvaranja i sprovođenja stečaja ili likvidacija banaka zasnovana su na sprovedenim postupcima stečaja nad jednom bankom i likvidacionih postupaka nad dvije banke. Postupak stečaja nad bivšom Jugobankom AD Podgorica otvoren je 2002. godine, a zaključen 2007 godine i to je do sada jedini stečajni postupak koji je vođen nad nekom bankom u Crnoj Gori. Postupak likvidacije bivše Banke za razvoj AD otvoren je 2002. godine, a zaključen 2004. godine, dok je postupak likvidacije nad Ekos bankom AD otvoren 2003. godine i još uvijek je u toku. Pravni okvir za sprovođenje postupaka stečaja i likvidacije banaka predstavljao je isključivo Zakon o stečaju i likvidaciji banaka iz 2001. godine. Iskustva njegove primjene su uglavnom pozitivna i ogledaju se u relativno efikasnim postupcima sa solidnim pravnim utemeljenjem, jer tokom ovih postupaka nije bilo sudskih odluka o ukidanju rješenja koje je donosila Centralna banka ili stečajni i likvidacioni upravnici.

Iskustva su pokazala da bi se stečajni ili likvidacioni postupak mogao značajno unaprijediti na planu efikasnosti i dinamike, pa se i pristupilo postupku njegovih izmjena i dopuna, koje su u bitnom navedene u ovom odgovoru. U tom smislu bankama u stečajnom ili likvidacionom postupku omogućeno je značajno redukovanje imovine i obaveza uvođenjem mogućnosti njihovog prenosa na drugu banku, kao i uvođenjem instituta međusobnog prebijanja potraživanja i obaveza banke i povjerilaca.

Što se tiče naplate potraživanja, bankama u stečaju ili likvidaciji potpuno je omogućeno da aktiviraju sva sredstva obezbjeđenja koja imaju u portfelju, uključujući i vođenje sudskih postupaka kao i postupaka prinudnog izvršenja u cilju naplate potraživanja, s obzirom da banka u stečaju ili likvidaciji zadržava status pravnog lica sa aktivnom legitimacijom. Takođe, zakonom je propisano da se protiv banke u stečaju ili likvidaciji ne može pokrenuti nijedan sudski postupak, a da se već pokrenuti sudski postupci obustavljaju.

52. Molimo vas da navedete brojke i date analizu u pogledu uticaja finansijske krize na bankarski sektor.

Bankarski sistem je izdržao prvi nalet negativnih efekata globalne finansijske krize, što je za posledicu imalo značajno smanjenje depozitnog potencijala banaka i gotovo potpuno obustavljanje kreditnih aktivnosti, pogoršanje svih parametara kvaliteta aktive, porast kredita koji kasne sa otplatom, pogoršanje profitabilnosti.

Osjetljivost crnogorske ekonomije na šokove iz međunarodnog okruženja samo je potencirala ranjivost bankarskog sektora na rizik likvidnosti i kreditni rizik. Likvidnost bankarskog sektora je prva bila na udaru globalne finansijske krize, kao rezultat značajnog smanjenja depozitnog potencijala banaka od septembra 2008. godine.

U tabeli je prikazano kretanje ukupnih depozita banaka u periodu septembar 2008-jun 2009.godine (u mil.€)

	30/09/08	31/12/08	31/01/09	28/02/09	31/03/09	30/04/09	31/05/09	30/06/09
ukupni depoziti	2 325 972	1 990 590	1 881 023	1 772 852	1 761 196	1 722 795	1 759 859	1 757 091

Osnovni uzroci smanjenja depozita su bili efekat panike kod određenog broja fizičkih lica zbog sjećanja na izgubljenu „staru deviznu štednju“ iz ranih devedesetih i naplata kredita iz novčanih kolaterala. Realan odliv depozita (razlika predstavlja upotrebu depozita radi izmirenja kreditnih obaveza) doveo je do smanjenja likvidnosti bankarskog sektora u iznosu od 139,6 mil.€ za period 30.09.2008- 30.06.2009.godine.

U tabeli je prikazano stanje likvidnih sredstava u periodu septembar 2008 – jun 2009.godine (u mil.€)

VI Finansijska tržišta

	Septembar 2008	Oktobar 2008	Novembar 2008	Decembar 2008	Januar 2009	Februar 2009	Mart 2009	April 2009	Maj 2009	Jun 2009
Ukupno	471.752	422.985	375.102	393.486	275.190	268.089	265.617	276.010	300.041	332.170
U zemlji	280.627	242.505	201.398	213.783	198.568	190.425	177.214	171.838	172.707	198.982
U inostr.	191.125	180.480	173.704	179.703	76.622	77.664	88.403	104.172	127.334	133.188

Napomena: Podaci uzeti iz dnevnih izvještaja koje banake dostavljaju CBCG svakog radnog dana. Prikazano je prosječno stanje likvidnih sredstava u mjesecu.

U oktobru 2008.godine su evidentirane prve negativne stope rasta kredita zato što su banke naplatile kredite iz novčanih kolaterala u većem iznosu od iznosa odobrenih kredita.

U tabeli je prikazano kretanje ukupnih kredita banaka u periodu septembar 2008-jun 2009.godine (u mil.€)

	30/09/08	31/12/08	31/01/09	28/02/09	31/03/09	30/04/09	31/05/09	30/06/09
Ukupni krediti	2 852 300	2 797 535	2 750 037	2 681 830	2 682 155	2 664 807	2 652 327	2 633 817

Ukupni krediti na 30.06.2009 g. iznosili su 2.633,8 mil.€ i u odnosu na septembar 2008.g. ostvaruju pad od 218,4 mil.€ ili 7,66%, a u odnosu na kraj 2008.g. ukupni krediti su smanjeni za 163,7 mil.€ ili 5,85%. Smanjenje kredita i priliva novčanih sredstava po osnovu njihove otplate vodilo je ka smanjenju bilansne sume bankarskog sektora.

U tabeli je prikazano kretanje bilansne sume banaka u periodu septembar 2008-jun 2009.godine (u mil.€)

	30/09/08	31/12/08	31/01/09	28/02/09	31/03/09	30/04/09	31/05/09	30/06/09
Bilansna suma	3 509 707	3 309 664	3 243 917	3 169 854	3 159 964	3 142 249	3 174 143	3 139 120

Do pogoršanja kvaliteta aktive došlo je u 2008. godini s obzirom na visok rast novoodobrenih kredita u prethodne dvije godine kada menadžment banaka, rukovođen profitom i brzom zaradom, nije vršio objektivnu procjenu finansijske sposobnosti zajmoprimaca da iz primarnih izvora otplaćuju kredite. Potcjenjivanje preuzetih rizika dovelo je do pogoršanja svih parametara kvaliteta aktive u sistemu. Kriza je uticala na pogoršanje platežne sposobnosti kako pravnih tako i fizičkih lica što je dodatno uticalo na parametre kvaliteta aktive. Takođe, i strožija prudenciona pravila u odnosu na međunarodne standarde u dijelu klasifikacije aktive prema danima kašnjenja (za kategoriju C preko 60 dana umjesto preko 90 dana, a za kategoriju E preko 180 dana umjesto preko 270 dana) dodatno su tome doprinosila.

U tabeli je prikazano kretanje pokazatelja kvaliteta aktive u periodu jun 2008 – jun 2009.godine

	30/06/08	30/09/08	31/12/08	30/06/09
Nkv.aktiva (C,D,E) / Ukup.aktiva	3.28	3.88	6.42	8.92
Nkv.kredit (C,D,E)/ Ukup.kredit	3.90	4.47	7.20	10.02
Kred.koji kasne preko 30 dana / Ukup. kredit	6.34	7.72	11.50	19.07
Kredit koji kasne preko 90dana / Ukupni kredit	1.02	1.18	2.61	6.36
Kredit/ depoziti	119.53	122.63	140.54	149.90

Profitabilnost bankarskog sektora je, nakon uzlazne putanje u periodu od 2005 – 2007. godine, narušena u 2008. godini kada je iskazan gubitak od 19,7 mil.€. Trend negativnog poslovanja

nastavlja se i u junu 2009 godine, kada su osam od jedanaest banaka u sistemu iskazale gubitak u iznosu od 25,9 mil.€. Na profitabilnost banaka uticali su kako subjektivni, tako i objektivni faktori. Subjektivne slabosti kod pojedinih banaka odnose se prvenstveno na loše upravljanje kreditnim rizikom što je imalo za posledicu visok nivo dodatno utvrđenih rezervacija od strane supervizije u skladu sa regulatornim okvirom, kao i na visok nivo opštih troškova, i sl. Objektivni faktori odnose se na prudenciono ograničenje kreditnog rasta u 2008. godini i negativne posljedice Globalne finansijske krize.

Jedan od faktora koji je dodatno uticao na loše performanse bankarskog sektora u 2008. godini jeste spred kamatnih stopa koji ima opadajući trend, na što je uticao porast cijene izvora sredstava banaka na jednoj strani i neadekvatan rast prihoda od kamata u odnosu na rast prosječne prihodonosne aktive na drugoj strani.

U tabeli je prikazano kretanje spreda kamatnih stopa u periodu 2007-jun 2009.godine

	2007	2008	IQ 2009	IIQ 2009
Prihod od kamata u odnosu na prosječnu prihodonosnu aktivu	8.91	8.86	8.11	8.19
Rashod od kamata u odnosu na prosječnu kamatonosnu pasivu	4.44	5.3	4.75	4.63
Spred kamatnih stopa	4.46	3.55	3.36	3.56

U cilju ublažavanja negativnih efekata globalne krize na bankarski sistem Vlada Crne Gore i Centralna banka Crne Gore su u oktobru 2008.godine donijele Zakon o mjerama za zaštitu bankarskog sistema kojim je omogućeno promptno preduzimanje niza mjera koje su bile usmjerene u pravcu obezbjeđenja potrebnog nivoa likvidnosti bankarskog sistema i usporavanju pada kvaliteta aktive. Navedenim zakonom Vlada garantuje puni iznos depozita fizičkih i pravnih lica – iznad nivoa garantovanih depozita od 5.000 €. U cilju obezbjeđenja likvidnosti banke Vlada može izdati garancije za međubankarsko kreditiranje i obezbijediti kreditnu podršku banci. Kreditnu podršku za likvidnost je koristila jedna banka u sistemu u iznosu od 44 mil.€. U cilju obezbjeđenja solventnosti banke Vlada može obezbijediti sredstva za dokapitalizaciju banke kupovinom akcija u banci, pod uslovom da se sredstva za dokapitalizaciju te banke ne mogu obezbijediti iz drugih izvora

Zakonom su propisane mjere koje može preduzeti Centralna banka u cilju obezbjeđenja potrebnog nivoa likvidnosti banke. Centralna banka može: odobriti banci korišćenje obavezne rezerve na period duži od jednog dana – do deset dana, odobriti kratkoročnu pozajmicu na bazi zaloge HOV na period do 30 dana, do 50% iznosa svog kapitala. Tri banke u sistemu su koristile obaveznu rezervu na period duži od jednog dana.

U sklopu mjera za poboljšanje likvidnosti Centralna banka je izmijenila režim obavezne rezerve na način što je stopa obavezne rezerve smanjena sa 11 na 10%. Novi depoziti su isključeni iz osnovice za obračun obavezne rezerve kako bi se stimulisao njihov rast. Smanjena je kamatna stopa na korišćenje obavezne rezerve sa 4% na nivo kamatne stope Evropske centralne banke za glavne operacije refinansiranja uvećana za 0,5 procentnih poena. Bankama je omogućeno da drže u državnim zapisima 25% obavezne rezerve.

Takođe, Centralna banka je donijela kontracikličnu mjeru u dijelu usaglašavanja strožijih pravila klasifikacije aktive u dijelu dana kašnjenja (pomjerena je granica sa dotadašnjih 60 na 90 dana za kategoriju C i sa 180 na 270 dana za kategoriju E).

Krajem juna su evidentna kretanja koja ukazuju da je došlo do usporavanja rasta negativnih trendova u bankarskom sistemu. Naime, dok je prosječna mjesečna stopa smanjenja depozitnog potencijala banaka u IV kvartalu 2008.godine iznosila 8,3% i u I kvartalu 2009.godine 3%, u II kvartalu tekuće godine depoziti su proječno mjesečno smanjeni za 1,3%.

Takođe, u junu je došlo do poboljšanja stanja likvidnih sredstava u odnosu na prethodni mjesec za oko 32,1 mil. € ili 10,71 % usled povećanja likvidnih sredstava u zemlji za oko 26,3 mil.€ ili 15,21% i likvidnih sredstva u inostranstvu za oko 5,8 mil.€ ili 4,60%. Takođe, u IIQ 2009.godine novčana sredstva ostvaruju balgi rast u iznosu od 26,1 mil.€ ili 6,27% u odnosu na prethodni kvartal.

Dalje aktivnosti Centralne banke biće usmjerene u pravcu kreiranja kontradiktoričnih mjera kroz usaglašavanje prudencionih rješenja sa međunarodnim standardima u dijelu upravljanja kreditnim rizikom u bankama.

C. Tržište kapitala

53. Koliko je razvijeno tržište akcijskog kapitala? Predstavlja li ono, u praksi, alternativni izvor finansiranja za preduzeća? Koliko su novca na tom tržištu zaradili proteklih godina? Molimo vas da navedete podatke o a) tržišnoj kapitalizaciji (ukupno i prema kategorijama privrednih društava); b) broj uvrštenih akcija i obim trgovine c) razvijanju opšteg indeksa cijena akcija; d) držanju lokalnih akcija od strane stranih investitora.

Tržište akcijskog kapitala u Crnoj Gori u poslednjih 6 godina znatno se razvilo i predstavlja važan segment ukupnog ekonomskog sistema. Regulatorni i institucionalni okvir za funkcionisanje tržišta akcija konstantno se razvijaju u skladu sa najboljom međunarodnom praksom i standardima. Takav razvoj prepoznat je od strane inostranih investitora i međunarodnih institucija. IOSCO - najznačajnija međunarodna institucija koja prati poslovanje na tržištima akcija je 2008. godine - prihvatila je Crnu Goru i njeno tržište akcijskog kapitala kao 50 zemlju koja ispunjava uslove za potpisivanje Multilateralnog Memoranduma o saradnji sa IOSCO. Takav razvoj tržišta akcija privukao je veliki obim novog kapitala koji je putem tržišta akcija investiran u preduzeća u Crnoj Gori.

Godina	Novi kapital	Novi kapital/GDP	Novi kapital/sekundarni promet
2007	411.764.348,51 €	16,17%	56,60%
2008	203.538.217,26 €	6,86%	126,94%
2009	176.977.916,30 €	5,42%	83,12%

a) Kapitalizacija AD, Fondovi, banke, obveznice, - podaci od CDA

Naziv segmenta	Kapitalizacija po godinama				
	2005	2006	2007	2008	2009
Akcionarska društva	1.029.548.514 €	1.992.106.758 €	3.412.877.391 €	1.033.663.325 €	2.057.831.456 €
Fondovi	96.088.667 €	200.758.422 €	410.882.319 €	78.520.884 €	117.869.112 €
Obveznice	148.344.640 €	143.392.881 €	133.868.167 €	257.272.706 €	229.978.932 €
Banke	83.909.683 €	237.344.812 €	677.136.331 €	727.510.704 €	735.891.495 €
UKUPNO	1.357.891.503 €	2.573.602.872 €	4.634.764.208 €	2.096.967.620 €	3.141.570.996 €

b) Broj svih hartija u trgovanju, promet – podaci sa berzi

Godina	Broj svih hartija u trgovanju	Promet
2005	1.279.877.070	239.085.990 €
2006	609.208.156	312.233.612 €
2007	815.065.387	711.073.450 €
2008	306.630.719	161.189.438 €
2009	124.454.038	48.509.536 €

c) Kretanje indexa u poslednjih 5 godina – podaci sa berzi

Godina	NEX20	Procentualna promjena indeksa NEX20	NEXPIF	Procentualna promjena indeksa NEXPIF	MOSTE	Procentualna promjena indeksa MOSTE
2004	2.523,44		1.603,51		115,18	
2005	9.781,28	287,62%	8.095,57	404,87%	463,05	302,02%
2006	18.050,89	84,55%	17.763,63	119,42%	918,88	98,44%
2007	34.168,63	89,29%	39.229,17	120,84%	1.627,69	77,14%
2008	10.002,93	-70,72%	5.844,64	-85,10%	469,53	-71,15%
2009	14.974,49	49,70%	7.299,70	24,90%	802,59	70,93%

d) Podatak iz CDA koliko stranci imaju hov

Godina	Ukupan broj akcija koje posjeduju stranci	Ukupan broj akcija	Procentualno učešće stranaca
2005	497.157.985	3.065.053.040	16,22%
2006	518.796.451	3.139.531.244	16,52%
2007	509.699.999	3.410.655.850	14,94%
2008	509.467.071	4.105.366.095	12,41%
2009	587.423.847	4.206.953.020	13,96%

54. Koji je postotak poslovanja koji se obavlja izvan berze? Je li regulisano vanberzansko tržište (eng. Over the Counter market – OTC)?

U skladu sa zakonom, cjelokupno poslovanje na tržištu akcija obavlja se na berzi.

55. U kojoj je mjeri na razvoj berze uticao izbor početnih metoda privatizacije privrednih društava koja su bila u društvenom vlasništvu? Da li se razmatra mogućnost budućih emisija hartija od vrijednosti na berzu? Imajući u vidu rast institucionalnih investitora, da li ograničenja na određena ulaganja u nekretnine i prudencijalna pravila ulaganja u hartije od vrijednosti jednog izdavača, itd. znače da se aktiva fondova kanališe u državne obveznice?

Izbor metoda privatizacije, naročito masovna vaučerska privatizacija, imao je presudan uticaj na nastanak i karakter razvoja tržišta kapitala i poslovanja na berzi. To je oblast koja je najviše uticala na individualizaciju društva u Crnoj Gori i edukaciju najšire populacija o principima tržišne ekonomije. To je oblast u kojoj su građani zaradili više novca nego u bilo kojoj drugoj oblasti. Na tržištu kapitala građani samostalno donose odluke što da kupe, što da prodaju, kada to da urade, i samostalno snose konsekvence svojih odluka. I pozitivne i negativne.

Da, vlada namjerava da za neke velike projekte, uz emisiju akcija namijenjenu strateškim investitorima, emituje akcije na berzi koje će biti namijenjene građanima Crne Gore, sa ciljem podsticanja investiranja privatnog kapitala i širenja vlasništva.

Propisi o ograničavanju investiranja sredstava institucionalnih investitora donijeta su sa ciljem disperzije rizika, ali nisu namijenjena kanalisanju aktive fondova ka investiranju u državne obveznice.

56. Koliko je razvijeno tržište obveznica? Koji su glavni učesnici na tržištu i koji su to glavni finansijski instrumenti koji se koriste? Ima li privatnih emisija? Postoji li sekundarno tržište? Molimo vas da dostavite detaljne podatke o veličini, aktivnosti i strukturi tržišta obveznica, uključujući prosječno dospijeće najznačajnijih hartija od vrijednosti.

Tržište obveznica se razvija, ali privlači manje kapitala od tržišta akcija.

Tokom 2007. godine Komisija je odobrila 8 emisija obveznica koje se vrše javnom ponudom. Obveznice su emitovale jedinice lokalne samouprave – opštine (Andrijevica, Berane, Danilovgrad, Podgorica, Plužine, Kolašin, Plav) u ukupnom iznosu od 5.002.574,00€

Komisija je u toku 2007. godine evidentirala dvije emisije obveznica Republike Crne Gore – Fond za obeštećenje po osnovu obeštećenja bivših vlasnika za oduzeta imovinska prava u ukupnom iznosu od 213.000.064,44 € i to: jednu emisiju od 210.000.000,00€ i drugu u iznosu od 3.000.064,44€ po istom osnovu.

Tokom 2007. godine emitovane su i obveznice NLB Montenegrobanke u iznosu od 10.000.000,00€

Tokom 2008. godine Komisija odobrila 3 emisije obveznica. Obveznice su emitovale jedinica lokalne samouprave – opština Budva u iznosu od 750.000,00€, dok su odobrene i dvije emisije obveznica Vlade Crne Gore u ukupnom iznosu 135.000.000€ (105.000.000 po osnovu obeštećenja korisnika prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i 35.000.000,00€ po osnovu devizne štednje građana).

Tokom prvih sedam mjeseci 2009. godine nije bilo emisije obveznica.

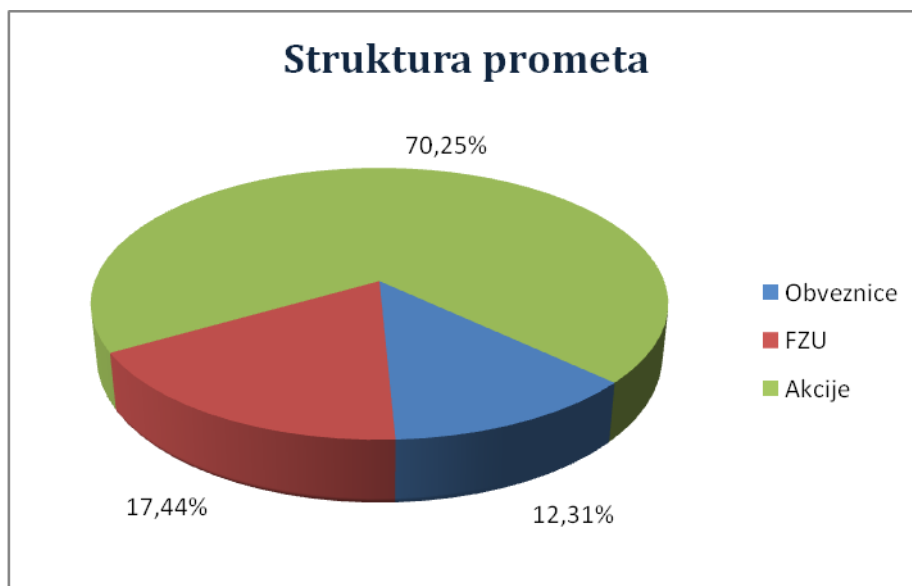
Komisija za hartije od vrijednosti je svojim podzakonskim aktima regulisala emisiju dugoročnih obveznica (rok dospeljeća duži od godinu dana od dana emitovanja) koje se mogu emitovati kako javnom, tako i zatvorenom ponudom. Sa druge strane kratkoročne obveznice se u Crnoj Gori, prema podzakonskim propisima Komisije za hartije od vrijednosti, mogu emitovati samo javnom ponudom.

Iako je propisima omogućena i regulisana emisija privatnih obveznica, kompanije nisu emitovale obveznice u velikoj mjeri. Do sada je samo **NLB MONTENEGROBANKA a.d.** emitovala zatvorenom ponudom 10.000 dugoročnih obveznica sa rokom dospeljeća od tri godine, nominalne vrijednosti jedne obveznice 1.000,00 EUR. Od odobrenog obima od 10.000.000 EUR, prodato je 7.004. obveznice, odnosno 7.004.000EUR. Sekundarna trgovina obveznica ove emisije obavlja se preko ovlaštenog učesnika na berzi do roka dospelosti.

Trgovina obveznicama:

Godina	Promet	% ukupnog prometa
2006. godina	19 204.18 €	5.09%
2007. godina	30 969 836.99€	4.26%
2008. godina	19 732 485.00 €	12.31%

Za period od 01.01.2008. godine do 31.12.2008. godine trgovinom akcijama kompanija ostvareno je 112.628.520€ prometa ili 70,25% ukupnog prometa, trgovinom akcijama investicionih fondova ostvareno je 27.845.552 € prometa ili 17,44% ukupnog prometa, dok je promet obveznicama iznosio 19.732.485 € ili 12,31% ukupnog prometa. Upoređujući sa istim periodom prethodne godine došlo je do smanjenja učešća trgovine akcijama kompanija za 6.85%, smanjenje učešća trgovine akcija investicionih fondova za 14.17% i povećanja učešća trgovine obveznicama za 188,96%.

U narednoj tabeli je dat je prikaz prometa pojedinih obveznica kao i njihovo učešće u prometu obveznicama i ukupnom prometu na berzama:

Vrste obveznica	Oznaka	Promet	učešće u prometu obveznicama	učešće u ukupnom prometu
Državne obveznice sa dospeljećem 2009	DO09	87.685 €	0,4444%	0,0547%
Državne obveznice sa dospeljećem 2010	DO10	54.412 €	0,2757%	0,0339%
Državne obveznice sa dospeljećem 2011	DO11	37.461 €	0,1898%	0,0234%
Državne obveznice sa dospeljećem 2012	DO12	38.151 €	0,1933%	0,0238%
Državne obveznice sa dospeljećem 2013	DO13	23.311 €	0,1181%	0,0145%
Državne obveznice sa dospeljećem 2014	DO14	25.704 €	0,1303%	0,0160%
Državne obveznice sa dospeljećem 2015	DO15	21.303 €	0,1080%	0,0133%
Državne obveznice sa dospeljećem 2016	DO16	84.261 €	0,4270%	0,0526%
Državne obveznice sa dospeljećem 2017	DO17	91.606 €	0,4642%	0,0571%
Obveznice po osnovu restitucije	FO02	10.393.981 €	52,6744%	6,4827%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2008	OB08	14.878 €	0,0754%	0,0093%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2009	OB09	105.925 €	0,5368%	0,0661%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2010	OB10	82.495 €	0,4181%	0,0515%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2011	OB11	58.416 €	0,2960%	0,0364%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2012	OB12	33.507 €	0,1698%	0,0209%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2013	OB13	23.917 €	0,1212%	0,0149%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2014	OB14	18.879 €	0,0957%	0,0118%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2015	OB15	15.223 €	0,0771%	0,0095%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2016	OB16	100.159 €	0,5076%	0,0625%
Obveznice devizne štednje sa rokom dospeljeća 2017	OB17	103.285 €	0,5234%	0,0644%
Obveznice korisnika PIO sa dospeljećem 20.10.2008	P08P	97.160 €	0,4924%	0,0606%
Obveznice korisnika PIO sa dospeljećem 20.10.2009	P09D	941.326 €	4,7704%	0,5871%
Obveznice korisnika PIO sa dospeljećem 20.04.2009	P09P	1.140.987 €	5,7823%	0,7116%
Obveznice korisnika PIO sa dospeljećem 20.10.2010	P10D	611.767 €	3,1003%	0,3816%
Obveznice korisnika PIO sa dospeljećem 20.04.2010	P10P	723.073 €	3,6644%	0,4510%
Obveznice korisnika PIO sa dospeljećem 20.10.2011	P11P	573.782 €	2,9078%	0,3579%
Obveznice po osnovu restitucije (primarna emisija)	FO02-B	3.377.066 €	17,1142%	2,1063%
Opština budva	1BD11	97.200 €	0,4926%	0,0606%
Opština budva	1BD12	93.686 €	0,4748%	0,0584%
Opština budva	1BD13	90.064 €	0,4564%	0,0562%
Opština budva	1BD14	86.336 €	0,4375%	0,0538%
Opština budva	1BD15	82.489 €	0,4180%	0,0514%
Opština budva	1BD16	78.536 €	0,3980%	0,0490%
Opština budva	1BD17	74.464 €	0,3774%	0,0464%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2010	1PL10	40.313 €	0,2043%	0,0251%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2011	1PL11	38.856 €	0,1969%	0,0242%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2012	1PL12	37.354 €	0,1893%	0,0233%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2013	1PL13	35.807 €	0,1815%	0,0223%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2014	1PL14	34.212 €	0,1734%	0,0213%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2015	1PL15	32.572 €	0,1651%	0,0203%
Obveznice opštine Plav sa dospeljećem 2016	1PL16	30.884 €	0,1565%	0,0193%

Dominantan je iznos prometa obveznicama po osnovu restitucije sa 52,67% učešća u prometu obveznicama i 6,48 % učešća u ukupnom prometu. Ukoliko bi ovom iznosu dodali i primarnu emisiju tih obveznica, došli bi do podatka da su obveznice po osnovu restitucije imale učešće u prometu obveznicama od čak 69,78 %, dok bi njihovo učešće u prometu ostvarenom na berzama iznosilo 8,58%.

D. Tržište novca

57. Koliko je razvijeno tržište kratkoročnih finansijskih instrumenata? Koji su glavni učesnici na tržištu i koji su to glavni finansijski instrumenti koji se koriste? Postoji li sekundarno tržište? Molimo vas da dostavite detaljne podatke o veličini, aktivnosti i strukturi tržišta novca.

Emisija i poslovanje kratkoročnim hartijama od vrijednosti (obveznicama, certifikatima o depozitu) regulisana je Zakonom o hartijama od vrijednosti i Pravilima o utvrđivanju bližih uslova emitovanja, registrovanja i trgovanja kratkoročnim dužničkim hartijama od vrijednosti (Sl. list RCG, br. 34/07). Ova pravila se, saglasno odredbama člana 44g stav 4 Zakona o hartijama od vrijednosti (Sl. list RCG, br. 59/00, 28/06), ne primjenjuju na emitovanje i trgovanje državnim zapisima koje emituje Republika Crna Gora.

Kao kupci državnih zapisa mogu se pojaviti fizička i pravna, domaća i strana lica, čije učešće na aukciji državnih zapisa podliježe pravilima koja su sadržana u "Standardnim uslovima aukcije državnih zapisa Vlade Crne Gore".

Odlukom o izmjenama i dopunama odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore (Sl. list CG, br.15/09) omogućeno je bankama da do 20% sredstava obavezne rezerve mogu izdvojiti za kupovinu državnih zapisa koje emituje Crna Gora. S obzirom da se emisijom državnih zapisa omogućava bankama da iskoriste sredstva rezerve za kupovinu zapisa i ostvare prinos na ta sredstva, banke su iskazale zainteresovanost za kupovinu državnih zapisa.

Ministarstvo finansija je posredstvom Centralne banke Crne Gore kao fiskalnog agenta Vlade Crne Gore, u cilju obezbjeđenja likvidnosti putem emisije državnih zapisa, organizovalo aukcije državnih zapisa sa rokom dospeljeća od 182 dana. U nastavku teksta slijedi kratak osvrt na proces i rezultate do sada održanih aukcija državnih zapisa.

1. Prva aukcija 182 – dnevnih državnih zapisa održana je 03.marta 2009.godine. Ukupan iznos ponude odnosno emisije bio je 40.000.000,00 eura, a datum dospeljeća ovih zapisa je 02.septembar 2009.godine. Aukcija je uspješno realizovana i na njoj je učestvovao veći broj zainteresovanih banaka, i privrednih društava. Ukupna tražnja od strane kupaca iznosila je 34.850.000,00 eura.

Nakon rangiranja ponuda po stopama prinosa, koje su se kretale u rasponu od 0,56% do 16,00%, Ministarstvo finansija je donijelo odluku da na ovoj aukciji ne prihvati ponude sa stopom prinosa većom od 5,00%. U skladu s tim ukupno prodati iznos zapisa na prvoj aukciji je 30.250.000,00 eura, što predstavlja 75,6% ukupne ponude.

Izveštaj sa prve aukcije državnih zapisa

Red.broj	NAZIV KUPCA	IZNOS KUPLJENIH DRŽAVNIH ZAPISA	KAMATNA STOPA NA DRŽAVNE ZAPISE
1	AtlasMont banka	3 400 000.00 €	0.56%
2	Invest banka Montenegro	100 000.00 €	0.56%

VI Finansijska tržišta

3	Hipotekarna banka	1 000 000.00 €	2.50%
4	Opportunity Bank Podgorica	2 500 000.00 €	2.00%
5	Komercijalna banka Budva	500 000.00 €	4.00%
6	CKB	14 000 000.00 €	4.75%
7	Podgorička banka	1 500 000.00 €	4.75%
8	First Financial Bank	250 000.00 €	4.50%
9	NLB Montenegrobanka	3 000 000.00 €	4.75%
10	NLB Montenegrobanka	4 000 000.00 €	5.00%
	UKUPNO	30 250 000.00 €	

Prosječna ponderisana stopa prinosa na prodane zapise prve aukcije je 3,98%, najviša prihvaćena stopa je 5,00% a najniža prihvaćena stopa prinosa je 0,56%.

Prihod ostvaren ovom emisijom iznosio je 29.654.684,46 eura, što predstavlja zbir kupovnih cijena svih prihvaćenih ponuda na aukciji. Razlika između prodatog nominalnog iznosa zapisa i kupovne cijene predstavlja kamatu u iznosu od 595.315,54 eura.

2. Druga aukcija 182 – dnevnih državnih zapisa održana je 16.marta 2009.godine. Ukupan iznos ponude odnosno emisije bio je 10.000.000,00 eura, a datum dospeljeća ovih zapisa je 15.septembar 2009.godine. Aukcija je djelimično realizovana, i na njoj je učestvovao manji broj zainteresovanih banaka, kao i Fond za zaštitu depozita, koji prvi put učestvuje na aukciji. Ukupna tražnja od strane kupaca iznosila je 5.900.000,00 eura.

Nakon rangiranja ponuda po stopama prinosa, koje su se kretale u rasponu od 4,30% do 8,50%, Ministarstvo finansija je donijelo odluku da ne prihvati ponude sa stopom prinosa većom od 4,30%. U skladu s tim ukupno prodati iznos zapisa na drugoj aukciji je 2.500.000,00 eura, što predstavlja 25% ukupne ponude.

Izveštaj sa druge aukcije državnih zapisa

Red.broj	NAZIV KUPCA	IZNOS PONUDE	KAMATNA STOPA
1	Fond za zaštitu depozita	2 500 000.00 €	4.30%
	UKUPNO	2 500 000.00 €	

Prosječna ponderisana, a istovremeno i najmanja i najviša kamatna stopa na prodane zapise druge aukcije je 4,30%, što je rezultat jedne prihvaćene ponude.

Prihod ostvaren ovom emisijom iznosio je 2.446.809,09 eura, što predstavlja kupovnu cijenu jedne prihvaćene ponude na aukciji. Razlika između prodatog nominalnog iznosa zapisa i kupovne cijene predstavlja kamatu u iznosu od 53.190,91 eura.

Druga aukcija državnih zapisa realizovana je prema izmijenjenim pravilima i standardima koji su važili u odnosu na ranije aukcije, a koji su definisani u dokumentu "Standardni uslovi aukcije državnih zapisa".

Naime, izmjene su se odnosile na način plaćanja garancije za učešće na aukciji. Umjesto uplate cjelokupnog iznosa kupovne cijene ponude prije početka aukcije, kako je bilo do ove aukcije, sada se uplaćuje 1% kupovne cijene ponude na račun za likvidnost Ministarstva finansija kao garancija plaćanja prije početka aukcije.

Odmah nakon aukcije neuspješnim ponuđačima oslobađaju se i vraćaju sredstva uplaćena na račun za likvidnost. Ministarstvo finansija zadržava iznos garancije u slučaju da ponuđač odustane od kupovine državnih zapisa, a ponuda je prihvaćena.

Ponuđači kojima je prihvaćena ponuda potrebno je da uplate razliku između kupovne cijene prihvaćene ponude i uplaćene garancije na račun za likvidnost prvog narednog radnog dana poslije aukcije, odnosno na dan emisije državnih zapisa, najkasnije do 12 časova.

3. Treća aukcija 182 – dnevnih državnih zapisa održana je 23.marta 2009.godine. Ukupan iznos ponude odnosno emisije bio je 6.000.000,00 eura, a datum dospeljeća ovih zapisa je 22.septembar 2009.godine. Aukcija je djelimično realizovana, i na njoj je učestvovala samo jedna komercijalna banka. Ukupna tražnja od strane kupca iznosila je 1.900.000,00 eura.

Ministarstvo finansija je prihvatilo ponudu sa kamatnom stopom od 5,00%, koja je ujedno i prosječna ponderisana, najniža i najviša prihvaćena kamatna stopa, i rezultat je jedne prihvaćene ponude.

Izveštaj sa treće aukcije državnih zapisa

Red.broj	NAZIV KUPCA	IZNOS PONUDE	KAMATNA STOPA
1	NLB Montenegro banka ad	1 900 000.00 €	5.00%
	UKUPNO	1 900 000.00 €	

Prihod ostvaren ovom emisijom iznosio je 1.853.156,33 eura, što predstavlja kupovnu cijenu jedne prihvaćene ponude na aukciji. Razlika između prodatog nominalnog iznosa zapisa i kupovne cijene predstavlja kamatu u iznosu od 46.843,67 eura.

Dosadašnja praksa, kao i rezultati sve tri aukcije, pokazala je da su kamatne stope na državne zapise niže od kamatnih stopa na kreditna zaduženja kod finansijskih institucija, i da je značajno manja od tekuće tržišne kamatne stope, koja trenutno za Crnu Goru, zavisno od ročnosti, iznosi oko 9% na godišnjem nivou, i to pod pretpostavkom da se sredstva mogu obezbijediti.

U nastavku je tabela državnih zapisa sa rezultatima za sve tri emisije.

VI Finansijska tržišta

Emisije državnih zapisa (2009)

Broj emisije	Datum emisije	Datum dospjeća	Rok dospjeća	Valuta	Iznos emisije	Tražnja	Prodati iznos	Prihod od prodaje	Diskont	Ponderisana kamatna stopa
2009										
1	04-Mart-09	2-Sep-09	182 dana	EUR	40 000 000	34 850 000	30 250 000	29 654 684.46	595 315.54	3.98%
2	17-Mart-09	15-Sep-09	182 dana	EUR	10 000 000	5 900 000	2 500 000	2 446 809.09	53 190.91	4.30%
3	24-Mart-09	22-Sep-09	182 dana	EUR	6 000 000	1 900 000	1 900 000	1 853 156.33	46 843.67	5.00%
					Dug na dan 24-Mart-09 :		34 650 000			

58. Koje se promjene smatraju neophodnim kako bi se poboljšala organizacija i efikasnost tržišta?

Tržište kapitala je u srcu modela tranzicije za koji se opredijelila Crna Gora. Stoga je razvoj tržišta kapitala, uz tržište kredita (banke) pretpostavka efikasnosti tranzicije u Crnoj Gori i ukupnog ekonomskog razvoja.

Ulažu se konstantni naponi da se podstiče dalji razvoj tržišta kapitala i da se ono učini atraktivnim za investitore iz zemlje i inostranstva radi formiranja novog kapitala i povećanja ličnog bogatstva.

Neophodne aktivnosti su usmjerene na unapređivanje pravnog okvira na način koji stvara povjerenje u stabilnost sistema i integritet tržišta i vršenje deregulacije, odnosno umanjivanje ograničenja koja sprečavaju razvoj tržišta a koja nisu neophodna radi zaštite investitora.

Unapređivanje regulatornog okvira odnosi se na implementaciju novih propisa, kao i izmjenu i dopunu propisa, a deregulacija na eliminisanje ograničenja koja sprečavaju razvoj tržišta a koja nisu neophodna radi zaštite investitora, u sledećim zakonima:

- Zakon o preuzimanju akcionarskih društava – u smislu stvaranja zakonodavnog okvira za sprovođenje postupka preuzimanja, koji će biti u potpunosti usklađen sa odredbama Direktive 2004/25/Evropskog parlamenta i vijeća od 21. aprila 2004 o ponudama za preuzimanje i to na način da se: implementiraju osnovna načela postupka preuzimanja, osigura jasnoća i transparentnost, zaštite interesi svih akcionara, kako većinskih, tako i manjinskih; obavežu odbori direktora emitenata na objavljivanje obrazloženih mišljenja o ponudi za preuzimanje, razlozima na kojima se to mišljenje zasniva itd; olakša cilnom društvu sazivanje skupštine radi donošenja odluka, koje ne može donijeti odbor direktora, uvođenja pravila o probojnosti koje omogućava ciljnim društvima da preuzimaocu olakšaju postupak preuzimanja cilnog društva, prava na „squeeze out“, prava sticalaca da kao obezbjeđenje deponuju hartije od vrijednosti, novac ili oboje, koje pravo je implementirano u Zakonu;
- Zakon o investicionim fondovima – u smislu implementacije najbolje prakse regulisanja i poslovanja različitih oblika kolektivnog i privatnog investiranja kapitala, regulisanja organizacije i poslovanja otvorenih investicionih fondova različitih oblika i njihove mogućnosti investiranja, odgovornosti i ovlaštenja custody banaka i nadzornih odbora, i sistema upravljanja rizikom kod investicionih fondova. Zakon o investicionim fondovima treba izmijeniti u smislu proširenja predmeta aktivnosti društava za upravljanje, tako da im se omogući da, pored osnovne djelatnosti investicionog menadžmenta, realizuju i pojedinačni portfolio menadžment i određene dopunske usluge (davanje savjeta za investicije i čuvanje imovine investicionih fondova); omogućavanja plasmana jedinica kolektivnih investicionih šema u svim državama članicama Evropske Unije a po dobijanju autorizacije u zemlji sjedišta i omogućavanje osnivanja i prodaje jedinica tzv. zajedničkih fondova („mutual funds“), fondova malih ulagača („unit trusts“); Davanja društvu za upravljanje investicionim fondovima tzv. evropskog pasoša koji omogućava obavljanje djelatnosti društva u svim zemljama članicama Evropske Unije, te uvođenje zahtjeva za pojednostavljenje sadržaja prospekta kako bi bio pristupačan i razumljiv investitorima i harmonizacija odredbi o adekvatnosti kapitala društva za upravljanje otvorenim investicionim fondovima;
- Zakon o izvršnom postupku –u smislu omogućavanja bržeg i efikasnijeg ostvarenja prava izvršnog povjerioca i preciziranja i preciznog pravnog određenja prava i obaveza suda, izvršnog povjerioca i izvršnog dužnika, ali i Centralne Depozitarne Agencije koja je nadležna za sprovođenje izvršenja nad hartijama od vrijednosti i čiji upisi imaju konstitutivno dejstvo.

U cilju povećanja integriteta tržišta neophodne aktivnosti su:

- Razvijanje prakse redovnog objavljivanja podataka i izvještaja o poslovanju kompanija, banaka i fondova,
- Analiza procedura i troškova poslovanja na tržištu kapitala i njihovo konstantno poboljšavanje i prilagođavanje zahtjevima efikasnog tržišta,
- Povećanje efikasnosti kliringa i saldiranja transakcija na tržištu kapitala – u smislu potpune automatizacije sistema registra, kliringa i saldiranja u CDA, eliminisanje “depo računa”, skraćivanje vremena potrebnog za saldiranje berzanskih transakcija, organizovanje i implementacija garantnog fonda što će uticati na povećanje pouzdanosti u izvršenje obaveza i sigurnosti učesnika na tržištu,
- mrežnom uvezivanju berzi sa drugim berzama radi zajedničkog listiranja i trgovanja,
- konstantna edukacija i širenje znanja i vještina svih učesnika na tržištu kapitala, i
- unaprijeđivanje procesa donošenja administrativnih odluka kako bi se obezbijedila brza i fleksibilna usluga za učesnike na tržištu.

E. Nebankarske finansijske institucije

59. Koliko osiguravajućih institucija posluje u vašoj zemlji?

Društva za osiguranje:		2003	2004	2005	2006	2007	2008
a) Ukupno		4	5	5	5	6	11
b) Domaća		4	4	4	2	2	3
c) Strana iz zemalja EU	podružnice		1	1	2	3	6
	filijale						
d) Strana iz zemalja van EU	podružnice				1	1	2
	filijale						

a) Ukupan broj;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

b) Domaće;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

c) Strane, iz država EU, od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

i) podružnice i

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

ii) filijale

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

d) Strane, iz država izvan EU, od kojih:

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

i) podružnice i

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

ii) filijale

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 59 (B06073) ovog poglavlja.

- Promjene u podacima pod (a) do (d) od 2003. godine.

60. Koncentracija tržišta životnog i neživotnog osiguranja (izražena kao bruto premije kod najvećih preduzeća). Navedite jesu li ona:

Koncentracija 2 najveća društva u životnim i neživotnim osiguranjima na tržištu Crne Gore (po učešću u ukupnoj bruto fakturisanjoj premiji)				
2003	životna osiguranja	100.00%	domaća	100.00%
			strana iz zemalja EU	
			strana iz zemalja van EU	
	neživotna osiguranja	96.80%	domaća	100.00%
			strana iz zemalja EU	
			strana iz zemalja van EU	
2004	životna osiguranja	99.80%	domaća	100.00%
			strana iz zemalja EU	
			strana iz zemalja van EU	
	neživotna osiguranja	95.60%	domaća	100.00%
			strana iz zemalja EU	
			strana iz zemalja van EU	
2005	životna osiguranja	93.40%	domaća	49.90%
			strana iz zemalja EU	43.50%
			strana iz zemalja van EU	

VI Finansijska tržišta

	neživotna osiguranja	96.60%	domaća	100.00%
			strana iz zemalja EU	
			strana iz zemalja van EU	
2006	životna osiguranja	96.70%	domaća	
			strana iz zemalja EU	100.00%
			strana iz zemalja van EU	
	neživotna osiguranja	97.20%	domaća	
			strana iz zemalja EU	100.00%
			strana iz zemalja van EU	
2007	životna osiguranja	99.20%	domaća	
			strana iz zemalja EU	100.00%
			strana iz zemalja van EU	
	neživotna osiguranja	93.30%	domaća	
			strana iz zemalja EU	100.00%
			strana iz zemalja van EU	
2008	životna osiguranja	88.50%	domaća	
			strana iz zemalja EU	100.00%
			strana iz zemalja van EU	
	neživotna osiguranja	87.80%	domaća	
			strana iz zemalja EU	100.00%
			strana iz zemalja van EU	

a) Domaća;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 60 (B06083) ovog poglavlja.

b) Strana, iz država EU;

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 60 (B06083) ovog poglavlja.

c) Strana, iz država izvan EU.

Odgovor je dat u tabeli pitanja br 60 (B06083) ovog poglavlja.

- Promjene u podacima pod (a) do (c) od 2003. godine.

61. Kakva je sveukupna ocjena nadležnih organa kada je riječ o stepenu konkurencije u ovom sektoru?

Pregled društava za osiguranje koja posluju u Crnoj Gori

	Vrsta osiguranja
Lovćen osiguranje A.D.	Životno/Neživotno
Montenegro osiguranje A.D.	Neživotno
Swiss osiguranje A.D.	Neživotno
Grawe osiguranje A.D.	Životno/Neživotno
Magnat osiguranje A.D.	Neživotno
Atlas life A.D.	Životno
Uniqa neživotno osiguranje A.D.	Neživotno
Uniqa životno osiguranje A.D.	Životno
Delta generali osiguranje A.D.	Neživotno
Delta generali životna osiguranja A.D.	Životno
Merkur osiguranje A.D.	Životno

Tokom 2008. godine došlo je do jačanja konkurencije, što potvrđuje ulazak novih društava na tržištu osiguranja. Uniqa je početkom 2008. godine počela sa obavljanjem životnih osiguranja kroz društvo Uniqa životno osiguranje, koje je nastavilo poslovanje Zepter osiguranja. U 2008. godini dozvole za obavljanje poslova osiguranja dobili su i Uniqa neživotno osiguranje, Delta osiguranje i Delta life osiguranje (koji su u decembru, ulaskom Generali grupe, promijenili nazive u Delta Generali osiguranje i Delta Generali životna osiguranja). Krajem 2008. godine dozvolu za obavljanje poslova životnih osiguranja dobilo je i Merkur osiguranje.

Takođe, u toku 2008. godine izdato je i:

- Devet dozvola za rad društvima za zastupanje u osiguranju;
- Tri dozvole za rad društvima za posredovanje u osiguranju;
- 250 ovlašćenja fizičkim licima za obavljanje poslova zastupanja;
- 39 ovlašćenja fizičkim licima za obavljanje poslova posredovanja.

U 2008. godini trend povećanja učešća stranog kapitala, započet prethodnih godina, je nastavljen. Ukupni akcijski kapital društava za osiguranje na dan 31.12.2008. godine iznosio je 32,819 mil.eura, što predstavlja povećanje od 46,24% u odnosu na prethodnu godinu, pri čemu je strani kapital iznosio 21,432 mil.eura uz učešće od 65,30%.

Pet društava za osiguranje su u 100% stranom vlasništvu, dok vlasništvo ostalih šest osiguravajućih društava karakteriše mješovita vlasnička struktura.

Na teritoriji Crne Gore je moguće osnivati podružnice društava za osiguranje, dok će uspostavljanje filijala stranih društava za osiguranje biti moguće od januara 2012. godine.

62. Kakvo je stanje u pogledu novih finansijskih tržišta i instrumenata, npr. privredna društva povezana kapitalom (sa solidarnom odgovornošću), faktoring, lizing, itd? Postoji li pravni okvir za te vrste poslovanja? Molimo vas da navedete sve raspoložive podatke o kretanjima na tržištu.

Izmjenama i dopunama Zakona o investicionim fondovima (Sl. list RCG, br. 49/04) regulisaće će se postojanje društava preduzetničkog kapitala (venture capital funds). Za sada u pravnom sistemu Crne Gore ne postoje venture capital funds kao poseban oblik privrednog društva i/ili investicionog fonda.

Faktoring kao bankarski posao u bankarskoj regulativi je obuhvaćen u članu 6 stav 2 tačka 2) Zakona o bankama, kao jedan od poslova kojima se banka može baviti. Ova odredba sadrži pojmovno odredjenje faktoringa i glasi: "Kupovina, prodaja i naplata potraživanja (faktoring, forfeting i dr.)."

S obizom da su banke navedenim poslovima mogle da se bave tek od 2009. godine, to je obim realizovanih poslova po osnovu faktoringa i forfetinga iznosio 9,5 mil.€ na 30.06.2009.godine.

Tržište lizinga u Crnoj Gori je regulatorno zaokruženo usvajanjem Zakona o finansijskom lizingu (Sl. list RCG, br. 81/05) decembra 2005. godine. Osnovni razlog za donošenje Zakona o finansijskom lizingu ogledao se u potrebi unapređenja poslova finansijskog lizinga u Crnoj Gori, kao specifičnog kreditnog odnosa i njegovo regulisanje pravilima koja će istovremeno odgovoriti zahtjevima pravne sigurnosti i potrebama savremenog poslovnog prometa. U tom cilju, Zakon određuje opšte okvire posla finansijskog lizinga, dopuštajući ugovornim stranama da svoje odnose regulišu saglasnošću volja. Zakonom je omogućeno pružanje lizing usluga kako svim oblicima pravnih lica tako i fizičkim licima, čime su otvorene mogućnosti ne samo za kompanije već i za pojedince preduzetnike.

Shodno Zakonu lizing kuće, odnosno subjekti koji se bave lizingom nisu u obavezi pribavljanja posebnih dozvole za obavljanje poslova lizinga, niti su predmet posebne kontrole i supervizije. Prilikom zakonskog regulisanja ovih pitanja pošlo se od karaktera lizing poslova na finansijskom tržištu i postojeće situacije na tržištu. Lizing poslovi po svom karakteru ne podrazumijevaju obavezan rad sa „tuđim“ novcem (depozitima građana i privrede i premijama za osiguranja), kao što je slučaj za sektor bankarstva i osiguranja. Istovremeno ne postoji zakonska obaveznost za obavljanje ovih poslova, već su oni dodatna mogućnost i prilika kako za pružaoca tako i za korisnika lizing poslova. U tom smislu je bilo važno da se država preko regulatora i posebnih agencija ne javlja u paternalističkoj i zaštitničkoj ulozi, posebno imajući u vidu istorijski kontekst ovog pitanja i pokušaj da se kroz reformske zakone i procese promijeni ukorijenjeni način razmišljanja. Istovremeno, situacija koja je prethodila zakonu ogledala se u nepostojanju regulatorne funkcije i ona nije vodila poremećajima koji su mogli ugroziti finansijski sistem. Uvažena je i potreba da se razvija konkurentan finansijski sistem koji neće biti opterećen dodatnim nametima i obavezama, posebno u kontekstu važnosti pristupa privrede „jeftinim“ finansijskim sredstvima.

Pitanje poreskog tretmana lizing poslova je takođe stimulatивно za razvoj ovog segmenta finansijskog tržišta. Članom 46a, pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG, br. 65/02, 13/03, 59/04, 79/05, 16/06) propisano je da u osnovicu za plaćanje poreza na dodatu vrijednost ne ulaze kamate nastale po osnovu prodaje proizvoda na osnovu ugovora o finansijskom lizingu kojim je predviđeno da se prenos svojine vrši najkasnije prilikom isplate zadnje rate i to pod uslovom i) da se plaćanje kamate vrši poslije isporuke proizvoda-predmeta lizinga; ii) da je kamata posebno naznačena u računu (fakturi); iii) da iznos kamate ne prelazi iznos uobičajene kamate koja se primjenjuje u Republici za slične transakcije. Na ovaj način željelo se postići da se posao finansijskog lizinga u Crnoj Gori učini konkurentnijim i istovremeno da se doprinese njegovom dinamičnijem razvoju.

Na bazi ovih rješenja, finansijski lizing je za kratko vrijeme postao konkurentan izvor finansiranja. Dosadašnje iskustvo u implementaciji ovog zakona i razvoj tržišta upućuju da ovakvo institucionalno rješenje daje dobre rezultate.

Izveštaj sa tržišta lizinga za period 01. 01. 2009 – 31. 03. 2009

Na kraju I kvartala 2009. godine, kao i u prethodnom kvartalu, u Crnoj Gori posluje šest pružalaca lizing usluga i to četiri lizing kuće, sa svojstvom pravnog lica i dvije banke, koje u okviru svog poslovanja imaju posebna odjeljena koja se bave lizingom i to: Hypo Alpe Adria Leasing, S-Lesing, Porsche Leasing, NLB Leasing i Opportunity banka i Prva banka Crne Gore.

Usluge i finansijskog i operativnog lizinga pružaju Hypo Alpe Adria leasing, S- leasing, NLB leasing i Porsche leasing, dok se ostali davaoci lizinga bave finansijskim lizingom. Tri lizing kuće bave se i lizingom nekretnina – Hypo Alpe Adria Leasing, NLB leasing i Opportunity banka, a preostale tri lizing kuće se bave pružanjem usluga lizinga nad pokretnom imovinom.

Sve lizing kompanije direktno ili indirektno u stranom vlasništvu, osim Prve banke Crne Gore koja je u dominantnom domaćem vlasništvu.

Struktura plasmana

Korisnici lizinga

U prvom kvartalu 2009. godine na tržištu lizinga u Crnoj Gori je zaključeno ukupno 275 ugovora, što je manje za 60.77% u poređenju sa istim periodom prošle godine.

Tabela 1: Broj zaključenih ugovora po korisnicima lizinga

Korisnici lizinga	I KVARTAL 2008		I KVARTAL 2009		odnos
	%	Broj ugovora	%	Broj ugovora	%
Pravna lica	75.18	527	50.91	140	-73.43
Fizička lica	24.68	173	47.27	130	-24.86
Preduzetnici	0.14	1	1.82	5	400.00
Ukupno		701	100.00	275	-60.77

Od ukupnog broja zaključenih ugovora 140 ili 50.91% odnosi se na ugovore zaključene sa pravnim licima, a 130 ili 47% na ugovore zaključene sa fizičkim licima. Ukoliko uporedimo podatke o učešću ugovora zaključenih sa fizičkim licima u ukupnom broju ugovora, primjetno je da ovo učešće veće nego u istom periodu prethodne godine. Ova činjenica ukazuje na to da lizing društva u Crnoj Gori usmjeravaju poslovne strategije prema fizičkim licima u cilju diverzifikacije rizika i osiguranja optimalne strukture klijenata.

Vrijednost i broj zaključenih ugovora u zavisnosti od tipa lizinga

Kao što je bio slučaj i u prethodnim godinama, u I kvartalu 2009. godine, poslovi finansijskog lizinga imali su značajno učešće u ukupnom broju, kao i vrijednosti zaključenih ugovora.

Tabela 2: Vrijednost i broj zaključenih ugovora u zavisnosti od tipa lizinga

Tip lizinga	31 mart 2008. godine				31 mart 2009. godine				Stopa rasta (broj) (3)/(1)	Stopa rasta (vrijednost) (4)/(2)
	Broj zaključenih ugovora (1)	%	Vrijednost zaključenih ugovora (2)	%	Broj zaključenih ugovora (3)	%	Vrijednost zaključenih ugovora (4)	%	%	%
Opeartivni lizing	70	9.99	3 927 373.63	9.34	19	6.91	271 453.11	3.10	-72.86	-93.09

VI Finansijska tržišta

Finansijski lizing	631	90.01	38 114 022.23	90.66	256	93.09	8 493 298.85	96.90	-59.43	-77.72
Ukupno:	701	100	42 041 395.86	100	275	100	8 764 751.96	100	-60.77	-79.15

U I kvartalu 2009. godine vrijednost zaključenih ugovora iznosi 8.764 miliona eura, što predstavlja pad od oko 79.15% u poređenju sa istim prethodnom prethodne godine. Od ukupnog broja zaključenih ugovora preko 93% ili 8.493 miliona eura odnosi se na finansijski, a preostalo na operativni lizing.

Predmet lizinga

Ako pogledamo strukturu broja ukupno zaključenih ugovora po osnovu predmeta lizinga, očito je da je putnički automobili imaju najveći udio od oko 80% u ukupnom iznosu lizing plasmana.

Tabela 3. Komparativni pregled broja zaključenih ugovora po osnovu predmeta lizinga

Predmet lizinga	Broj ugovora na dan				
	31. mart 2008. godine (1)	%	31. mart 2009. godine (2)	%	Stopa rasta (2)/(1)
Putnički automobili	466	66.48	219	79.64	-53.00
Privredna vozila (kamioni, autobusi i dostavna vozila)	137	19.54	30	10.91	-78.10
Građevinske mašine i oprema	78	11.13	13	4.73	-83.33
Brodovi	1	0.14	1	0.36	0.00
Nekretnine	19	2.71	12	4.36	-36.84
Ostalo					
Ukupno	701	100.00	275	100.00	-60.77

Udio komercijalnih vozila u ukupnom broju zaključenih ugovora je oko 11%, dok je udio građevinskih mašina i opreme 4.73%, a nekretnina 4.36%. U poređenju sa istim periodom prethodne godine, na lizing tržištu zabilježen je pad učešća komercijalnih vozila i građevinskih mašina i opreme, dok učešće ostalih kategorija bilježi rast učešća u ukupnom broju zaključenih ugovora.

Tabela 4. Komparativni pregled vrijednosti zaključenih ugovora po osnovu predmeta lizinga

Predmet lizinga	Broj ugovora na dan				
	31. mart 2008. godine (1)	%	31. mart 2009. godine (2)	%	Stopa rasta (2)/(1)
Putnički automobili	9 365 194.08	22.28	3 853 838.01	43.97	-58.85
Privredna vozila (kamioni, autobusi i dostavna vozila)	7 335 957.97	17.45	803 341.59	9.17	-89.05
Građevinske mašine i oprema	6 672 398.38	15.87	996 170.17	11.37	-85.07
Brodovi	18 750.60	0.04	70 000.00	0.80	273.32
Nekretnine	18 649 094.83	44.36	3 041 402.19	34.70	-83.69
Ostalo					
Ukupno	42 041 395.86	100.00	8 764 751.96	100.00	-79.15

Putnički automobili pokazuje najveći udio u i ukupnoj vrijednosti ugovora od oko 44%, dok su nekretnine zastupljene sa oko 35%, komercijalna vozila imaju udio od oko 10%, a leasing građevinskih mašina i opreme oko 12%.

63. Molimo vas da navedete podatke o osnivanju kapitalizovanog penzijskog sistema: Koje su glavne teškoće u smislu njegovog razvoja? Koji su sljedeći koraci nadležnih organa kako bi se te teškoće prevazišle?

U skladu sa Zakonom o dobrovoljnim penzionim fondovima (Sl. list RCG, br. 78/06, 14/07) u Crnoj Gori su formirana i dobila dozvolu za rad tri društva za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondom: ATLAS PENZIJA a.d. Podgorica i MARKET INVEST a.d. Bijelo Polje i NLB PENZIJA a.d. Podgorica. ATLAS PENZIJA a.d. je osnovala dobrovoljni penzioni fond PENZIJA PLUS, dok je MARKET INVEST a.d. osnovalo otvoreni dobrovoljni penzioni fond MARKET PENZIJA a.d. Društvo za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondom NLB PENZIJA a.d. je dobilo dozvolu za rad za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondom, ali nije pristupilo formiranju dobrovoljnog penzionog fonda.

Glavne teškoće u smislu daljeg razvoja dobrovoljnih penzionih fondova zasnovanih na sistemu individualizovane kapitalizovane štednje su:

- precizno pravno uređivanje poreskih olakšica i/ili oslobođenja vezanih za ulaganja sredstava u dobrovoljne penzione fondove;
- preciznog pravnog uređivanja poreskog tretmana isplata sredstava uložениh u dobrovoljne penzione fondove po sticanju prava na penziju;

Do kraja 2012. godine će se usvojiti Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima, planiran do kraja 2012. godine, koji će se uskladiti se u potpunosti sa Direktivom 32003L0041 o aktivnostima i nadzoru nad ustanovama profesionalnog penzionog osiguranja i Direktivom Savjeta broj 31998L0049 o očuvanju prava iz dodatnih penzija zaposlenih i samozaposlenih lica prilikom kretanja u okviru Zajednice.

Table 1: Glavni ekonomski trendovi
Table 1: Main Economic Trends

Montenegro		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
GDP:										
Nominal GDP	in euro (current prices)/2 , in 000	1 065 699	1 295 110	1 360 353	1 510 128	1 669 783	1 814 994	2 148 998	2 807 948	
	in euro (constant prices)/2 , in 000		1 077 420	1 319 768	1 394 126	1 576 967	1 739 590	1 970 474	2 378 036	
	in € (current prices)/2									
Real GDP growth	in per cent		1.1	1.9	2.5	4.4	4.2	8.6	10.7	
Inflation:										
Retail price inflation	annual average		123.0	117.5	107.8	103.4	103.4	102.1	104.2	109.2
	end of period	124.8	128.0	109.4	106.7	104.3	101.8	102.0	108.0	107.3
Producer price inflation	annual average		114.5	104.5	104.5	105.8	102.1	103.6	108.5	114.0
	end of period	123.1	115.1	100.7	108.2	103.6	103.5	102.9	114.5	107.1
Core inflation /1	annual average									
	end of period									
Unemployment:										
Registered unemployment	annual average	73 685	74 838	74 258	70 565	59 383	49 314	39 409	32 041	28 394
	end of period									
LFS definition (ILO)	annual average					71 759	77 754	74 820	51 100	44 800
	end of period									43 200
External balance										
Merchandise trade balance	in million € (1)			-433.23	-359.33	-416.44	-513.65	-849.32	1,159.32	1,489.60
	in % of GDP			31.85%	23.80%	24.94%	28.30%	39.52%	-41.29%	-44.61%
Current account balance	in million €			-174.99	-102.06	-119.64	-154.05	-531.21	-642.79	1,005.66
	in % of GDP			12.86%	-6.76%	-7.16%	-8.49%	24.72%	-22.89%	-30.12%
Gross foreign debt	in million €									
	in % of GDP									
	in % of total exports									
Foreign direct investment, inflows	in million €			76.39	43.80	52.65	392.73	644.33	1,007.68	832.09
	in % of GDP			5.62%	2.90%	3.15%	21.64%	29.98%	35.89%	24.92%

Napomena:

1) Izvori podataka o robama bili su do 2004. godine samo podaci komercijalnih banaka o inostranom platnom prometu (ITRS). Monstat je izvor spoljnotrgovinskih podataka od 2005. godine. Podaci za 2005 i 2006. godinu su sastavljeni u skladu sa posebno relaksiranim sistemom

trgovine. Monstat je 2008. godine promijenio metodologiju za prikupljanje podataka vidljive trgovine i revidirao podatke za 2007. godinu u skladu sa tim podacima. Spoljnotrgovinski podaci za 2007 i 2008. godinu su prikazani u skladu sa opštim trgovinskim sistemom. Centralna banka Crne Gore je izvršila prilagođavanje podataka o spoljnoj trgovini dobijenih iz Monstata u cilju njihovog usaglašavanja sa metodologijom MMF-a za potrebe platnog bilansa.

Table 2: Javne finansije

Montenegro	2003	2004	2005	2006	2007	2008
General government (on GFS 2001)						
Total revenues in euro	616 801 975.94	662 407 108.32	727 014 179.90	981 505 881.46	1 341 670 530.46	1 548 652 733.56
in % of GDP	40.85	39.67	40.06	45.67	46.85	46.39
o/w grants	1.02	0.43	0.16	0.06	0.06	0.13
Total expenditure in euro	635 518 699.93	688 331 303.80	759 725 100.74	917 050 229.86	1 161 772 764.14	1 556 554 019.65
in % of GDP	42.08	41.22	41.86	42.68	40.45	46.63
o/w net lending						
Balance in euro	-18 716 723.99	-25 924 195.48	-32 710 920.84	64 455 651.60	179 897 766.32	-7 901 286.09
in % of GDP	-1.24	-1.55	-1.80	3.00	6.41	-0.24
Financing balance of						
Privatisation revenues in % of GDP	2.22	0.66	9.37	2.76	3.78	1.16
Central budget						
Total revenues in euro	337 518 954.68	372 769 773.42	427 240 464.29	572 055 909.23	790 937 624.38	1 289 435 908.35
in % of GDP	22.35	22.32	23.54	26.39	28.17	38.63
o/w grants	0.88	0.34	0.09	0.03	0.00	0.07
Total expenditure in euro	380 223 309.46	394 642 383.32	455 460 844.99	486 982 116.64	622 489 872.47	1 272 080 504.74
in % of GDP	25.18	23.63	25.09	22.66	22.17	38.11
Budget balance in euro	-42 704 354.78	-21 872 609.90	-28 220 380.70	85 073 792.59	168 447 751.91	17 355 403.61
in % of GDP	-2.83	-1.31	-1.55	3.73	6.00	0.52

VI Finansijska tržišta

Local self-government						
Total revenues in euro	69 996 929.16	72 536 712.67	86 784 981.31	120 067 457.25	213 283 967.97	259 216 825.21
in % of GDP	4.64	4.34	4.78	5.59	7.60	7.77
o/w grants	0.13	0.07	0.06	0.02	0.06	0.06
Total expenditure in euro	77 219 106.43	75 838 532.57	87 452 290.12	129 669 581.66	212 613 913.59	286 758 914.61
in % of GDP	5.11	4.54	4.82	6.03	7.57	8.59
Budget balance in euro	-7 222 177.27	-3 301 819.90	-667 308.81	-9 602 124.41	670 054.38	-27 542 089.40
in % of GDP	-0.48	-0.20	-0.04	-0.45	0.02	-0.83
State funds						
Total revenues in euro	190 654 942.15	207 613 602.48	208 547 506.68	289 382 514.98	332 163 843.38	
in % of GDP	12.63	12.43	11.49	13.47	11.83	
o/w grants	0.01	0.02	0.01	0.01	0.00	
Total expenditure in euro	248 476 369.09	257 168 322.49	270 536 111.40	369 689 220.98	409 064 114.78	
in % of GDP	16.45	15.40	14.91	17.20	14.57	
Budget balance in euro	-57 821 426.94	-49 554 720.01	-61 988 604.72	-80 306 706.00	-76 900 271.40	
in % of GDP	-3.83	-2.97	-3.42	-3.74	-2.74	

Napomene uz tabele:

- Konsolidovana javna potrošnja – Budžet CG, vanbudžetski fondovi i lokalna samouprava počela je da se prati od 2003. godine. Podaci prije toga su nepouzdan, iz više razloga: nije postojalo kontinuirano praćenje finansija lokalne samouprave već su podaci aproksimirani i značajno potcjenjivani, Njemačka marka kao sredstvo plaćanja uvedena je kao sredstvo plaćanja u 2000. godini, ali je važila kao sredstvo plaćanja sa dinarom do sredine 2001. godine. Podaci o naplati i izvršenju rashoda su vođeni u obje valute, a devizni kurs je bio fluktuirajući i nezvaničan. „Organski“ Zakon o budžetu i Uputstvo o radu trezora su doneseni 2001. godine. Državni Trezor je faktički počeo da radi u 2002. godini kada je uspostavljen jedinstveni konsolidovani račun Trezora. Prije toga, sve potrošačke jedinice su imale sopstvene račune na koje su se „slivali“ opšti i namjenski prihodi budžeta, i sa njih su vršena plaćanja.
- Struktura potrošnje u 2008. u odnosu na prethodne godine je neuporediva zbog uključivanja i planiranja izdataka državnih fondova kao integralnog dijela Budžeta CG.

Naime, izdaci Fonda za zdravstveno osiguranje su zaključno sa 2007. godinom prikazivani detaljno po ekonomskoj klasifikaciji, dok se od 2008. godine izdaci zdravstvenih institucija prikazuju kao Transfer. Zbog toga upoređivanjem 2008/2007 izgleda da je došlo do značajnog pada Tekućih izdataka a porasta Transfera institucijama, a ustvari je došlo samo do promjene knjiženja.

- Podaci koji se odnose na javnu potrošnju za period 2003-2008 se razlikuju od podataka datih pojedinačno za Budžet CG, Državne fondove i lokalnu samoupravu. Naime, podaci koji se tiču javne potrošnje su konsolidovani, eliminisani su međusobni transferi, dok su pojedinačni podaci nekonsolidovani. Konsolidacija je izvršena tako što su eliminisani sledeći transferi:

1. Transferi iz Budžeta CG prema vanbudžetskim fondovima (2003-2007)
2. Transferi iz budžeta prema lokalnoj samoupravi
3. Međusobni transferi između Fondova (Transferi Fonda PIO prema Fondu za zdravstveno osiguranje po osnovu zdravstvenog osiguranja penzionera)

Table 3: Opšti budžetski rashodi i prihodi (GFS 2001)

Montenegro	2003	2004	2005	2006	2007	2008
General government revenues	616 801 975.94	662 407 108.32	727 014 179.90	981 505 881.46	1 341 670 530.46	1 548 652 733.56
Current revenues						
Direct taxes in euro	273 703 910.41	291 453 237.87	307 723 507.69	360 857 947.39	453 961 789.60	544 385 094.93
in % of GDP	18.12	17.45	16.95	16.79	16.17	16.31
<i>o/w</i> Personal income tax in euro	85 349 996.07	79 674 824.66	85 058 529.62	93 019 533.18	108 097 319.60	141 669 118.97
in % of GDP	5.65	4.77	4.69	4.33	3.85	4.24
<i>o/w</i> Corporate income tax in euro	13 393 730.09	16 525 547.47	21 292 026.81	12 681 282.08	39 076 661.67	62 803 344.12
in % of GDP	0.89	0.99	1.17	0.59	1.39	1.88
Social security contributions in euro	174 960 184.25	195 252 865.74	201 372 951.26	255 157 132.13	306 787 808.33	339 912 631.84
in % of GDP	11.59	11.69	11.09	11.87	10.93	10.18
Indirect taxes in euro	327 585 153.05	360 750 975.52	412 338 955.58	611 235 907.91	867 362 883.69	986 252 464.84
in % of GDP	21.69	21.60	22.72	28.44	29.96	29.55
<i>o/w</i> VAT in euro	137 221 842.95	158 095 674.14	193 382 539.63	273 156 637.08	393 174 255.16	440 064 484.29
in % of GDP	9.09	9.47	10.65	12.71	14.00	13.18
Other current receipts in euro	92 843 295.33	104 475 647.22	112 260 158.98	208 936 805.03	311 154 539.24	352 957 225.90
in % of GDP	6.15	6.26	6.19	9.72	11.08	10.57

VI Finansijska tržišta

<i>o/w excises</i> in euro	58 196 976.77	61 527 063.41	65 600 422.85	72 376 242.18	94 538 367.25	120 303 864.65
in % of GDP	3.85	3.68	3.61	3.37	2.44	3.60
<i>o/w</i> <i>customs duties</i> in euro	39 323 038.00	36 652 590.75	41 095 834.12	56 766 223.62	68 495 722.04	72 926 890.00
in % of GDP	2.60	2.20	2.26	2.64	2.44	2.18
Capital revenue in euro	45 655.30	3 093 765.99	4 087 035.69	8 168 377.77	18 699 178.47	13 798 997.72
in % of GDP	0.00	0.19	0.23	0.38	0.67	0.41
Grants in euro	15 467 257.18	7 109 128.94	2 864 680.94	1 243 648.39	1 646 678.70	4 216 176.06
in % of GDP	1.02	0.43	0.16	0.06	0.06	0.13
General government Expenditure	635 518 699.93	688 331 303.80	759 725 100.74	917 050 229.86	1 161 772 764.14	1 556 554 019.65
Current expenditure						
Government consumption in euro	317 187 824.83	365 057 476.39	372 258 775.42	445 374 293.02	565 255 092.01	574 953 008.38
in % of GDP	21.00	21.86	20.51	20.73	20.13	17.22
<i>o/w</i> <i>compensation of</i> <i>employees (excl. em</i> in euro	210 375 458.12	242 167 901.35	243 775 859.54	254 358 808.85	321 495 547.27	343 919 064.97
in % of GDP	13.93	14.50	13.43	11.84	11.45	10.30
<i>o/w current</i> <i>purchases</i> in euro	56 500 817.62	71 929 494.61	87 449 600.35	127 227 787.62	158 458 815.82	137 718 934.25
in % of GDP	3.74	4.31	4.82	5.92	5.64	4.13
Interest payments in euro	14 680 099.51	25 825 343.63	21 657 719.66	23 854 663.50	27 935 103.17	23 805 692.06
in % of GDP	0.97	1.55	1.19	1.11	0.99	0.71
Current transfers in euro	241 056 820.99	256 689 917.50	269 442 283.13	324 942 921.74	379 936 939.45	587 961 155.79
in % of GDP	15.96	15.37	14.85	15.12	13.53	17.61
<i>o/w to</i> <i>enterprises</i> in euro	0.00	0.00	0.00	6 838 041.82	12 680 070.10	9 714 146.59
in % of GDP	0.00	0.00	0.00	0.32	0.45	0.29
<i>o/w to</i> <i>households</i> in euro	14 642 192.36	9 546 438.55	17 271 676.16	22 054 825.93	19 510 402.08	21 027 772.62
in % of GDP	0.97	0.57	0.95	1.03	0.69	0.63
Capital Expenditure in euro	40 538 866.39	30 472 311.69	84 154 059.28	97 053 318.80	187 261 889.72	310 887 929.35

VI Finansijska tržišta

in % of GDP	2.68	1.82	4.64	4.52	6.67	9.31
Consolidated general government balance in euro	-18 716 723.99	-25 924 195.48	-32 710 920.84	64 455 651.60	179 897 766.32	-7 901 286.09
in % of GDP	-1.24	-1.55	-1.80	3.00	6.41	-0.24
Debt payments in euro	40 317 134.43	42 140 057.74	136 562 477.53	121 139 517.02	182 472 251.90	122 913 293.86
in % of GDP	2.67	2.52	7.52	5.64	6.50	3.68
Revenues from privatisation in euro	33 552 779.37	11 049 836.95	170 009 719.70	59 314 747.70	106 120 145.58	38 556 116.77
in % of GDP	2.22	0.66	9.37	2.76	3.78	1.16

Table 4: BDP po kategoriji rashoda

Table 4: GDP by Expenditure Category

Montenegro	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>(in current prices)</i>									
Domestic demand in euro/3									
in % of GDP									
Private Consumption in euro/3	745 691	970 764	1 100 461	1 120 474	1 221 101	1 267 951	1 660 948	2 157 581	
<i>(household and non-profit org.)</i> in % of GDP	70.0	75.0	80.9	74.2	73.1	69.9	77.2	76.9	
Government Consumption in euro/3	233 759	325 988	338 195	404 181	439 238	543 420	580 054	776 249	
in % of GDP	21.9	25.2	24.9	26.8	26.3	29.9	27.0	27.6	
Gross fixed capital formation in euro/3	179 821	226 683	198 916	200 830	286 072	326 329	469 811	683 573	
in % of GDP	16.9	17.5	14.6	13.3	17.1	18.0	21.9	24.3	
<i>o/w residential construction</i> in euro/3									
in % of GDP									
<i>o/w non-residential construction</i> in euro/3									
in % of GDP									
<i>o/w equipment</i> in euro/3									
in % of GDP									
<i>o/w private</i> in euro/3									
in % of GDP									
<i>o/w government</i> in euro/3									
in % of GDP									
Change in stocks in euro/3	58 772	76 835	56 301	31 940	-8 368	-4 594	77 000	103 240	
in % of GDP	5.5	5.9	4.1	2.1	-0.4	-0.3	3.6	3.7	
Net external demand in euro/3	-152 344	-305 160	-333 520	-247 297	-268 260	-318 112	-638 815	-912 695	
in % of GDP	-14.3	-23.6	-24.5	-16.4	-16.1	-17.5	-29.7	-32.5	
Exports of goods and services in euro/3	392 337	497 626	480 968	462 269	701 677	790 414	1 061 008	1 305 093	
in % of GDP	36.8	38.4	35.4	30.6	42.0	43.6	49.4	46.5	
<i>o/w goods (fob)</i> in euro/3	250 987	327 501	317 460	270 574	52 148	460 648	627 460	631 037	
in % of GDP	23.6	25.3	23.3	17.9	27.1	25.5	29.2	22.5	
Imports of goods and services in euro/3	544 681	802 786	814 488	709 566	969 937	1 108 526	1 699 823	2 217 788	
in % of GDP	51.1	62.0	59.9	47.0	58.1	61.1	79.1	79.0	
<i>o/w goods (fob)</i> in euro/3	499 664	750 276	741 183	629 904	868 584	974 300	1 482 689	1 983 865	
in % of GDP	46.9	57.9	54.5	41.7	52.0	53.7	68.9	70.6	
GDP at market prices in euro/3	1 065 699	1 295 110	1 360 353	1 510 128	1 669 783	1 814 994	2 148 998	2 807 948	

/3 Value are in thousand euro

Table 5: Platni bilans

Montenegro	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A. Current Account									
Exports of Goods f.o.b. in € (1)			309 648 000.00	270 574 000.00	452 148 000.00	460 647 700.00	648 326 630.11	543 411 033.54	519 087 811.82
in % of GDP			22.76%	17.92%	27.08%	25.38%	30.17%	19.35%	15.55%
<i>o/w iron and steel in € (2)</i>			1 408 589.69	5 559 308.95	58 195 080.59	27 883 584.03	50 625 993.01	64 811 973.62	95 839 384.07
in % of GDP			0.10%	0.37%	3.49%	1.54%	2.36%	2.31%	2.87%
<i>o/w textiles in € (3)</i>			109 335.80	38 090.10	883 485.61	220 291.18	385 929.28	262 020.44	365 618.68
in % of GDP			0.01%	0.00%	0.05%	0.01%	0.02%	0.01%	0.01%
Imports of Goods f.o.b. in € (4)			742 882 924.10	629 904 000.00	868 584 000.00	974 300 990.00	1 497 651 465.24	1 702 732 933.71	2 008 691 268.61
in % of GDP			54.61%	41.71%	52.02%	53.68%	69.69%	60.64%	60.16%
Balance on goods in €			#####	#####	#####	#####	#####	#####	#####
in % of GDP			-31.85%	-23.80%	-24.94%	-28.30%	-39.52%	-41.29%	-44.61%
Exports of Services in €			171 320 000.00	191 325 000.00	249 530 000.00	329 765 556.00	418 036 495.39	674 055 798.28	754 277 882.26
in % of GDP			12.59%	12.67%	14.94%	18.17%	19.45%	24.01%	22.59%
Imports of Services in €			71 605 000.00	79 662 000.00	101 353 000.00	134 225 665.00	220 937 496.21	233 923 228.43	351 195 825.72
in % of GDP			5.26%	5.28%	6.07%	7.40%	10.28%	8.33%	10.52%
Balance on services in €			#####	#####	#####	#####	#####	#####	#####
in % of GDP			7.33%	7.39%	8.87%	10.77%	9.17%	15.67%	12.07%
Balance on goods and services in €			#####	#####	#####	#####	#####	#####	#####
in % of GDP			-24.52%	-16.40%	-16.07%	-17.53%	-30.35%	-25.61%	-32.54%
Income: credit in €			101 229 000.00	113 753 000.00	135 455 000.00	62 291 065.81	65 333 671.72	89 420 211.06	128 355 778.53
in % of GDP			7.44%	7.53%	8.11%	3.43%	3.04%	3.18%	3.84%
Income: debit in €			25 171 000.00	25 827 000.00	49 213 000.00	44 779 345.56	34 534 116.38	72 410 097.58	120 570 492.25
in % of GDP			1.85%	1.71%	2.95%	2.47%	1.61%	2.58%	3.61%
Balance on Income in €			#####	#####	#####	#####	#####	17 010 113.48	7 785 286.28
in % of GDP			5.59%	5.82%	5.16%	0.96%	1.43%	0.61%	0.23%
Balance on goods, services, and income in €			#####	#####	#####	#####	#####	#####	#####
in % of GDP			-18.93%	-10.58%	-10.90%	-16.56%	-28.92%	-25.01%	-32.31%
Current transfers: credit in €			92 631 736.00	66 809 000.00	73 493 000.00	163 454 766.19	108 555 225.21	100 775 037.41	109 320 763.76
in % of GDP			6.81%	4.42%	4.40%	9.01%	5.05%	3.59%	3.27%
Current transfers: debit in €			10 164 000.00	9 124 000.00	11 117 000.00	16 899 497.00	18 335 619.89	41 381 468.54	36 248 465.59
in % of GDP			0.75%	0.60%	0.67%	0.93%	0.85%	1.47%	1.09%
Current transfers, net in €			#####	#####	#####	#####	90 219 605.32	#####	73 072 298.17
in % of GDP			6.06%	3.82%	3.74%	8.07%	4.20%	2.12%	2.19%
B. Capital Account			0.00	0.00	0.00	0.00	-14 027 926.30	-1 434 518.57	-462 672.22
Capital transfers, net in €			0.00	0.00	0.00	0.00	-1 022 516.24	-1 324 772.51	-382 112.22
in % of GDP			0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	-0.05%	-0.05%	-0.01%
Total, Groups A plus B in €			0.00	0.00	0.00	0.00	-14 027 926.30	-1 434 518.57	-462 672.22
in % of GDP			0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	-0.65%	-0.05%	-0.01%
C. Financial Account			#####	#####	#####	#####	#####	#####	#####
Foreign Direct investment, net in €			87 321 000.00	38 725 000.00	50 567 000.00	380 920 664.00	466 700 666.44	524 875 738.68	567 609 240.03
in % of GDP			6.42%	2.56%	3.03%	20.99%	21.72%	18.69%	17.00%
Portfolio investment - Assets in €			na	na	na	0.00	-12 118 267.87	-3 215 980.22	-11 641 580.25
in % of GDP						0.00%	-0.56%	-0.11%	-0.35%
Portfolio investment - Liabilities in €			na	na	na	4 815 947.00	2 173 906.81	7 908 319.56	-3 896 274.71
in % of GDP						0.27%	0.10%	0.28%	-0.12%
Other investment, net			15 978 000.00	-82 157 000.00	-19 446 000.00	-20 390 111.90	230 820 255.68	375 701 566.78	342 378 114.30

VI Finansijska tržišta

Trade credits in €			na	na	na	na	na	na	na
in % of GDP									
Medium and long-term loans (5) in €			na	na	na	128 075 021.10	320 739 178.49	738 725 678.10	503 155 311.00
in % of GDP						7.06%	14.93%	26.31%	15.07%
of which Amortization (6) in €			na	na	na	na	na	na	na
in % of GDP									
Short-term loans (5) in €			na	na	na	-388 216.00	200 283.00	2 144 424.00	115 039 952.00
in % of GDP						-0.02%	0.01%	0.08%	3.45%
of which Monetary authorities in €			na	na	na	na	0.00	0.00	0.00
in % of GDP							0.00%	0.00%	0.00%
General Government in €			na	na	na	na	0.00	-544 692.00	-16 144.00
in % of GDP							0.00%	-0.02%	0.00%
Banks in €			na	na	na	na	-452 000.00	20 906 000.00	95 701 000.00
in % of GDP							-0.02%	0.74%	2.87%
Other sectors in €			na	na	na	na	652 283.00	-18 216 884.00	19 355 096.00
in % of GDP							0.03%	-0.65%	0.58%
Current, Capital and Financial Account in €			#####	#####	#####	#####	#####	#####	#####
in % of GDP			6.52%	1.10%	3.52%	10.56%	24.97%	26.82%	31.43%
D. Net Errors and Omissions in €			86 358 188.10	#####	#####	#####	-5 294 838.47	#####	-43 624 205.35
in % of GDP			6.35%	5.66%	3.64%	2.07%	-0.25%	-3.93%	-1.31%
OVERALL BALANCE in €									
in % of GDP									
E. Reserves and Related Items									
Official Reserves in €									
in % of GDP									
Use of Fund credit, net in €									
in % of GDP									
Exceptional financing in €									
in % of GDP									
Notes:									
1) Until 2004, the sources of data on goods were only data of commercial banks on foreign payment transactions, i.e. the ITRS. Monstat has been the source of foreign trade data as of 2005. Data for 2005 and 2006 are compiled according to special relax trade system. In 2008, Monstat changed the methodology for the collection of visible trade data and revised the 2007 data accordingly. The 2007 and 2008 foreign trade data are presented in line with the general trade system. The Central Bank of Montenegro made adjustments of data on foreign trade obtained from Monstat with a view to their harmonization with the IMF methodology.									

Table 6: Eksterni i monetarni indikatori
Table 6: External and Monetary Indicators

Montenegro		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gross foreign debt	in €									
	in % of GDP									
	as % of total exports									
<i>o/w long term</i>	<i>in €</i>									
	<i>in % of GDP</i>									
<i>o/w denominated in €</i>										
<i>o/w denominated in US\$</i>										
<i>o/w denominated in other currencies</i>										
International reserves	in €									
(end of year)	in % of GDP									
	in monthly imports									
Interest payments	in €									
on external debt	in % of GDP									
	as % of total exports									
Exchange rate										
Nominal exchange rate versys USD	annual average									
	end of period									
Nominal effective exchange rate /1	annual average									
	end of period									
Real effective exchange rate /1	annual average									
	end of period									
<i>/1 please indicate methodology</i>										
Monetary Indicators										
Money supply (M0)	annual average									
	end of period									
Monetary aggregate (M21)	annual average									
	end of period									
<i>o/w foreign currency deposits</i>	<i>annual average</i>									
	<i>end of period</i>									
<i>o/w euro deposits</i>	<i>annual average</i>									
	<i>end of period</i>									
000 eur										
Total credits	annual average				165 109	237 793	330 694	582 043	1 544 836	2 662 948
	end of period			124 663	200 625	281 483	375 941	847 166	2 245 684	2 797 533
credits to households	annual average					63 085	87 643	191 097	558 361	974 128
	end of period			22 290	49 959	74 393	104 316	311 175	794 105	1 037 563
credits to enterprises	annual average					154	204	335	900 828	1 584

VI Finansijska tržišta

					304	775	595		844
	end of period			78 753	126 561	175 092	230 471	1 364 419	1 656 990
Foreign exchange loans	annual average						1 887	19 028	120 342
	end of period					2 114	3 392	76 542	162 675

Banking system - Prudential indicators									
Capital adequacy ratio (CAR)	annual average		44.39	38.33	33.21	28.44	20.72	17.56	16.05
	end of period		42.03	39.39	31.26	27.85	21.28	17.12	15.04
Non performing loans (NPL)	annual average				13 511	20 722	22 376	45 746	127 305
	end of period			9.982	15 981	19 685	24 187	70 995	201 394
Return on assets (ROA)	annual average								
	end of period	1.05	3.97	1.60	-0.29	0.81	1.07	0.72	-0.62
Return on equity (ROE)	annual average								
	end of period	4.95	15.69	6.50	-1.24	4.16	6.82	6.17	-6.90

Napomene:

- U uslovima eurizacije nije moguće pratiti novčanu masu.
- Koeficijent ROA, u skladu sa metodologijom obračuna koja se sada primjenjuje, dobija se kao odnos finansijskog rezultata i prosječne aktive, na kvartalnom nivou. Ovako dobijena vrijednost se ponderiše ponderom 4 za I kvartal, ponderom 2 za II kvartala i ponderom 1,333 za III kvartal.
- Koeficijent ROE se izračunava kao odnos finansijskog rezultata i prosječnog kapitala, ponderisan na isti način kao i ROA.

Table 7: Indikatori tržišta rada
Table 7: Labour Market Indicators

Montenegro	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Employment and Unemployment									
1. Total population in 000					630.5	634.9	632.7	638.0	639.7
2. Population of working age in 000	472.7	475.8	470.8	464.9	501.4	514.2	517.3	509.6	513.4
3. Total labour force in 000	285.3	271.9	278.3	274.0	259.1	256.6	253.2	263.7	266.7
4. Activity rate (3:2) in %					51.7	49.9	48.9	51.7	51.9
5a. Civilian labour force in 000									
5b. Armed forces in 000									
6. Total employment in 000	181.8	176.6	177.6	168.5	187.3	178.8	178.4	212.7	221.9
7. Registered unemployment (3-6) in 000									
8. Unemployment rate (%; 7:5a) annual average									
end of period									
9. LFS unemployment rate (%), (ILO) annual average					27.7	30.3	29.6	19.4	16.8
end of period									16.3
Unit Labour Costs									
Whole economy									
1. GDP at constant market prices/4	1 077	1 319	1 394	1 576	1 739	1 970	2 378		
2. Employment (domestic concept) in 000									
3. GDP per occupied person (1:2)									
4. Compensation of employees									
5. Wage and salary earners in 000									
6. Compensation per head (4:5)									
7. Unit Labour Costs (6:3)									
Manufacturing industry									
1. Gross value added at constant market prices/4	100 071	143 061	132 453	139 687	153 733	155 376	180 012		
2. Employment (domestic concept)									
3. Value added per occupied person (1:2)									
4. Compensation of employees									
5. Wage and salary earners in 000									
6. Compensation per head (4:5)									
7. Unit Labour Costs (6:3)									

/4 Value are in thousand euro

Aneksi:

Error! No index entries found.